

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Kamila Krajíčková

**Válka a láska z pohledu prozaických děl
Ericha Marii Remarqua**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Kupcová, CSc.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21.6. 2018

Kamila Krajíčková

Bibliografická citace

Válka a láska z pohledu prozaických děl Ericha Marii Remarqua [rukopis] : bakalářská práce / Kamila Krajíčková ; vedoucí práce: PaedDr. Helena Kupcová, CSc. -- Praha, 2018. -- s. 57.

Anotace

Bakalářská práce si klade za cíl na začátek uvést několik informací o životě spisovatele Ericha Maria Remarqua. Shrnout jeho životopis od narození až po úmrtí, a zmínit jeho inspiraci a životní zkušenosti k napsání tak významných děl. Poté se bakalářská práce bude věnovat konkrétním dvěma prózám, konkrétně knize Na západní frontě klid a Tři kamarádi. U každého díla budou zmíněny základní informace, okolnosti, které vedly ke vzniku, námět románů, filmografie, charakteristiky postav, které se v dílech vyskytují a pak detailní popis děje. V posledních kapitolách bakalářské práce bude poukázáno nejdříve na společné znaky nebo naopak odlišnosti dvou výše zmíněných autorových děl, poté i děl ostatních. Bude následovat stručný rozbor ostatních Remarquových próz a poukázání na společné prvky, které díla provází.

Klíčová slova

Erich Maria Remarque, Na západní frontě klid, Tři kamarádi, válka, přátelství, láska

Abstract

The bachelor thesis aims at introducing some information about the life of writer Erich Maria Remarque. To sum up his biography - from birth to death - and to mention his inspiration and life experience to write such important works. Then the bachelor's thesis will be devoted to two particular prose works, mostly book All quiet on the western front and the Three Friends. Each work will mention the basic information, the circumstances that led to the creation, the theme of the novels, the filmography, the characteristics of the characters that appear in the works, and then a detailed description of the happening. In the last chapters of the bachelor thesis we will first point to the common characters or, on the other hand, to the differences between the two above-mentioned authors' works, then the works of the others. There will be a brief analysis of other Remarque prose and a reference to the common elements that accompany the work.

Keywords

Erich Maria Remarque, All quiet on the western front, Three friends, war, friendship, love

Počet znaků (včetně mezer): 108 682

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucí této práce, paní PaedDr. Heleně Kupcové, jelikož bez ní, by tato bakalářská práce nemohla vzniknout. Také děkuji za její úžasný talent vyprávět knižní příběhy tak poutavě, že ve mne vzbudila zase o něco větší zájem o literaturu.

Dále děkuji svým rodičům, kteří mne vytrvale podporovali, věřili ve mne a pomáhali mi, i přesto, že to se mnou nebylo vždy jednoduché. Pokaždé se mnou sdíleli stres, smutek, rozpolcení, ale i radost, štěstí a úspěch. Díky tomu jsem věděla, že na to nejsem sama a vše se dalo lépe zvládnout.

Další poděkování patří přátelům, a hlavně Františku Lejnarovi, který mi svou přítomností vytvářel příjemnou atmosféru, ve které se vždy dalo schovat před okolním světem plného stresu a problémů, a načerpat novou sílu a chuť do života.

Poslední poděkování patří velkému romantikovi Erichu Mariu Remarquovi. Jeho romány totiž učí žít a milovat!

Obsah

Úvod.....	1
1. Erich Maria Remarque	3
1.1. Úvod k osobnosti Remarque	3
1.2. Remarquovo dětství.....	4
1.3. Vstup do války a tvorba vlastních děl	5
1.4. Závěr první světové války	7
1.5. Autorův meziválečný osud aneb ztracená generace.....	8
1.6. Druhá světová válka	11
1.7. Poválečný život Remarquův.....	12
2. Na západní frontě klid.....	15
2.1. Úvodní informace k románu Na západní frontě klid.....	15
2.2. Námět románu Na západní frontě klid	16
2.3. Románové postavy	18
2.4. Děj knihy Na západní frontě klid	19
3. Tři kamarádi	29
3.1. Úvodní informace k románu Tři kamarádi.....	29
3.2. Románové postavy	29
3.3. Děj románu	30
4. Porovnání – Na západní frontě klid vs. Tři kamarádi	42
5. Společné prvky Remarquových děl	44
Závěr	47
Seznam literatury	50

Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila *Válku a lásku* z pohledu prozaických děl Ericha Marii Remarqua. Důvod je prostý. Remarque je mým nejoblíbenějším autorem. Byly doby, kdy jsem naprosto nerozuměla lidem, kteří tvrdili, že taková kniha, je daleko lepší než film. Že umí mnohem detailněji popsat prostředí, atmosféru, postavy a nepotřebuje k tomu žádné fotografie ani film. Dlouho jsem nechápala. A pak jsem jednou otevřela knihu s názvem *Tři kamarádi*. Hned na první stránce je popis oblohy. Barva a přirovnání. A já v tom prostoru najednou byla. Tak blízko té oblohy. A z ničeho nic vás strhne celý děj knihy. Zákonitě si musíte zamilovat hlavní postavy. Když sedí u stolu a popíjejí sklenku na slunci se třpytivého rumu, sedíte u stolu s nimi. Ve chvíli, kdy se usadí do auta, motor zaburácí a oni vyrazí vstříc novým zážitkům, sedíte v tom autě vedle nich. Když jdou bojovat za spravedlnost a prát se s cizími protivníky, sedíte, nedutáte a držíte jim palce. Poté, co zjistíte, že vaše oblíbená dívčí osobnost románu je nemocná, nemůžete se od knihy odtrhnout a doufáte, že autor bude mít slitování a zachrání ji. V momentě, kdy zemře oblíbená a tolik optimistická postava románu, máte chuť knihu zavřít a již neotvírat. Ale neuděláte to. Nemůžete. Pak se to sesype. Auto, kterým jste se s hrdiny románu projížděli, je prodané. Dívka umírá na tuberkulózu. Ze tří kamarádů jsou jen dva a před nimi je začátek druhé světové války. A před Vámi konec knihy. A najednou máte jen oči pro pláč. Ale ani zdaleka vás to od Remarquových románů neodradí, ba naopak, máte potřebu v nich pokračovat. Remarque má ten dar, dát vám strašně moc, ukázat Vám štěstí a přivodit radost z maličkostí. A pak, v jednom malém okamžiku, vám tu všechnu radost vzít a položit do vás deprese.

Z toho důvodu jsem si pro svojí bakalářskou práci vybrala tato dvě díla: *Na západní frontě klid* a *Tři kamarády*. Kniha *Na západní frontě klid* poměrně podrobně vypráví o bojích probíhajících během první světové války. Lidé, kteří ve válce nebyli, si jen těžko uměli představit hrůzy, které se tam odehrávaly. A to ani nemluvě o „nás“, o generaci, která je od války vzdálená sto let. A čím dál víc se té kruté a zoufalé době budeme vzdalovat, tím více budou vzpomínky na ni vyblednuté. A to je ta chyba. Pro dnešní mládež, jsou váleční veteráni – řečeno jejich slovy – „borci“ a jejich zranění, ať amputace končetin, střepinou z granátu roztráštěná čelist či jinak zohavená těla, „hustý“. A v tu chvíli si uvědomíte, že je něco špatně. Že nemají vůbec žádné tušení o tom, co to znamená být ve válce. A to je první krok k možnému vstupu do války další. Nemají ponětí o tom, co to znamená – *mít hlad*. Co znamená vážit si maličkostí. Neznají hodnotu opravdového přátelství, lásky a věrnosti. A o tom zase skvěle pojednává druhé dílo, které jsem si pro svojí bakalářskou práci vypůjčila, a tím jsou *Tři kamarádi*. Snažím se přiblížit dobu válku a poválečného období. Vlákat lidi do té bezmocné temné doby, aby alespoň na chvíli, až knihu odloží, měli pocit bezpečí, klidu, vážili si toho, co mají a měli chuť bojovat za mír a spravedlnost.

Z románů, ze kterých jsem čerpala a tvořila bakalářskou práci, je mojí „srdcovkou“ román *Tři kamarádi*. Román je psán spisovným jazykem, pro lepší fantazii obrazu se zde objevují přirovnání a přímá řeč, která dotváří charakteristiku postav. Ačkoli se dílo zaměřuje na meziválečné období a popisuje zoufalou dobu ve válce poraženého Německa, chudobu, nezaměstnanost a strach prostých lidí, má v sobě i prvky optimismu a humoru, které jsou důležité pro každou dobu a knize to přidává na popularitě.

Druhým dílem je válečný román, kde se sice také občas vyskytuje pobavení, ale převahu zde má deprese, beznaděj a zoufalství. O to větší má dílo přínos pro společnost,

protože je důležité si připomínat ta špatná období z naší minulosti, abychom jim v budoucnosti mohli zabránit.

Další dílo, které bych chtěla zmínit je kniha Erich Maria Remarque – Stručný životopis velkého romantika. Velké poděkování patří autorovi, kterým je Paul Vechec, za vydání životopisu tohoto slavného a oblíbeného autora. Je to jedna z mála knih, možná dokonce jediná, která obsahuje Remarquův životopis v češtině. Což je velká výhoda, ale i nevýhoda, protože informace v ní obsažené nelze porovnat s jinými zdroji, tudíž nelze s jistotou tvrdit, že údaje jsou věrohodné.

Přínosným dílem pro mne také byla kniha Slavné romány 20. století: 50 nejvýznamnějších moderních románů od Joachima Scholla. Mezi padesáti romány je i román Na západní frontě klid, který Joachim Scholla rozebírá a popisuje. Kromě díla se i stručně zaměřuje na Remarquův životopis a na výroky jiných slavných osobností v souvislosti s jeho životem a tvorbou.

1. Erich Maria Remarque

1.1. Úvod k osobnosti Remarque

Vynikající spisovatel, učitel a redaktor¹ se narodil 22. června roku 1898² jako syn knihvazače³ v Osnabrücku ve Vestfálsku. Přímou ze školních lavic,⁴ kde studoval na učitelském ústavu, byl vtažen jako dobrovolník do první světové války,⁵ která mu dala válečné zkušenosti v podobě hrůzostrašných vězení, vážných zranění, smrti blízkých osob, ale také přátelství, naděje a poznamenala nejen celý jeho život, ale také ovlivnila jeho spisovatelskou dráhu. Ve svých dílech se „pere“ za správné věci, jako je například láska, humanismus, spravedlnost, lidskost a snášenlivost.

Jeho hrdinové jsou charizmatičtí, sympatičtí pijáci, cyničtí melancholici, vyvrženci bojující za spravedlnost a v jádru dobří lidé, prožívající válku, poválečné období, inflaci, politické štvánice, emigrantské osudy a v neposlední řadě samozřejmě rodinné problémy.⁶

Studium na učitelském ústavu dokončil až po skončení války. Své prožitky z války, návrat a učitelskou epizodu popsal ve svých románech *Na západní frontě klid* (1928) a *Cesta zpátky* (1931).

Po návratu z války vystřídal několik profesí. Byl například učitelem, obchodním zástupcem a po dobu devíti let se živil jako novinář. Ale svou redaktorskou činností v časopise *Sport v obrazech*, svými pokusy o takzvaný sportovní román, ani spiskem *O umění míchat kvalitní nápoje* zájem v literárních kruzích nevzbudil. Jeho první úspěch se dostavil po roce 1928, kdy byl vydán jeho první nejznámější román – *Na západní frontě klid*, a to zhruba v třiceti miliónech výtisků v padesáti jazycích.

V roce 1931 si zamiloval Švýcarsko a vybudoval si tam jedno ze svých stálých sídel (Ascona, Ponto-Ronco). Svůj druhý domov našel v New Yorku roku 1939 a roku 1947 získal státní americké občanství, jelikož to německé mu nacisté po příchodu k moci odňali. Mimo jiné také spálili jeho knihy. Naopak ještě před začátkem druhé světové války byl vyzýván k návratu jako slavný Němec „árijského“ původu.

Jeho román *Tři kamarádi* z roku 1937 byl jasným důkazem, že Remarquův pojem

---

¹ SCHOLL, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů. Praha: Slovart, 2001, s. 91. ISBN: 80-7209-817-0.

² REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 387.

³ REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*. Praha: Naše vojsko, 1967, s. 174. ISBN: 28-015-67

⁴ REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*, s. 387.

⁵ REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*, s. 174.

⁶ REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*, s. 387.

„kamarád“ má zcela jiný význam, než jaký mu chtěli dát nacisté. Román *Miluj bližního svého* (1940) byl prvním, kde Erich Maria vykreslil osudy německých emigrantů. Ale teprve románem z roku 1946 s názvem *Vítězný oblouk* dosáhl znovu světového úspěchu. K tématu protifašistické emigrace se vrátil ještě v roce 1962 románem *Noc v Lisabonu*. Mezitím se v padesátých letech zaměřil na vyličení osudu vězně koncentračního nacistického tábora v knize *Jiskra života* (1952), osudy německého vojáka druhé světové války v knize *Čas žít, čas umírat* (1954) a také povyprávěl o prostředí inflací postiženého Německa po první světové válce, a to v díle *Černý obelisk* (1956). Tohoto roku Remarque vytvořil také divadelní hru *Poslední dějství*, jejíž děj se odehrává v posledních dnech nacismu a v době příchodu Rudé armády do Berlína. Z roku 1959 je pak román *Nebe nezná vyvolených* s námětem milostného příběhu automobilového závodníka s chorou dívkou a je situovaný do období po druhé světové válce. Nejúspěšnější díla, jako je *Na západní frontě klid* nebo *Vítězný oblouk*, byla zfilmována.⁷

1.2. Remarquovo dětství

Erich Paul Remarque se narodil ve středu 22. června 1898 v osm hodin a dvacet minut večer ve městě Osnabrück. Jeho otec Peter Franz Remark se narodil 12. června 1867 a ve dvaceti osmi letech přišel do Osnabrücku, kde se začal živit jako vazač knih v tiskárně pana Prella. Erichovou matkou byla Anna Marie Remarková, narozena 21. listopadu 1871 ve městě Katernberg. Po sňatku s Peterem Franzem Remarkem se s ním přestěhovala do Osnabrücku. Erik Paul byl celkem ze čtyř dětí. Prvním byl prvorozený syn Theodor Artur, který v pěti letech zemřel. Roku 1900 přišla na svět první dcera Erna. O tři roky později se narodila Remarquova druhá sestra Elfriede.

Ze zachovaných dopisů se lze dočíst, že rodina pravděpodobně nebyla moc soudržná. Nejspíš byla chudá, a proto docházelo k častému stěhování. V Erichových osmnácti letech se stěhovala již po jedenácté. Erich Maria Remarque byl emocionálně založené dítě a nestálost domova měla vliv na jeho budoucnost a tvorbu děl. Hledal ve svém životě „svůj domov“ spojený s přátelstvím, láskou, vzájemnou soudržností a bezpečím. Možná právě proto jsou jeho romány založeny na těchto tématech.

Roku 1904 začal Erich docházet na katolickou školu v Osnabrücku. Poté přešel na střední školu „Johannisschule“. Po základní škole nastoupil na katolickou tříletou

---

⁷ REMARQUE, Ericha Maria. *Na západní frontě klid*, s. 174.

přípravnou školu v Osnabrücku, kterou dokončil v roce 1915 a začal studovat katolické gymnázium pro učitele základních škol, stále v Osnabrücku. Mimo jiné se také učil hrát na klavír, na přání matky, která toužila mít syna pianistou a hudebním skladatelem.⁸ Možná i právě proto se v Remarquových románech objevovaly postavy hrající na klavír, jako například Robby z románu *Tři kamarádi*, který vyhrával pro radost zákazníků v podniku *Café International*.⁹ Podle výpovědí jeho spolužáků byl Erich premiantním a nadaným studentem, který si přivydělával doučováním dětí ze zámožnějších rodin a vedením kurzu na klavír. Dále během svých studentských let se seznamuje s mladým místním umělcem, jménem Fritz Hörstemeier. Společně s dalšími mladými idealisty v Osnabrücku tvoří skupinu, kterou pojmenují *Die Traumbude* (Říše snů). Ve svých šestnácti letech vydává v místních novinách Erich Remarque svůj první článek s názvem *Nadšení a úsilí brigády mladých*.¹⁰

1.3. Vstup do války a tvorba vlastních děl

Erich Paul Remarque byl členem Mládežnické jednotky v Osnabrücku (sdružení německé mládeže s vojenskou strukturou a orientací). Když roku 1916 měla německá armáda velké ztráty na lidech, podlehl osmnáctiletý Remarque vlasteneckému přesvědčování jejich třídního profesora a nastoupil na základní vojenský výcvik v Kaprivi v Osnabrücku. Studentské ideály a touhy po bojích za svou vlast jsou utnuty již na vojenském výcviku, kde musí čelit tvrdé vojenské disciplíně a drilu. Vojenský výcvik Erich dokončuje v květnu 1917 v nedalekém městě Celle. Je zařazen k 78. pěšímu pluku do první roty prvního záložního praporu. Během čekání na odchod na frontu Erich pracuje ve skladu vojenského materiálu. Mezitím se ve válce odehrála bitva u Verdunu, která začala 21. února 1916 dělostřeleckým bombardováním francouzských postavení.¹¹ Bitva u Verdunu byla jednou z nejhorších a nejdelších bitev během první světové války. Trvala od 21. února až do 15. prosince 1916. Byla to Francie, která v ní byla největší obětí, ale zároveň také dosáhla největšího triumfu.¹²

12. června roku 1917, v osmnácti letech, odchází Remarque na západní frontu. Po

---

⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika. Brno: V Tribunu EU vyd. 2., 2009, str. 7-9. ISBN 978-80-7399-683-3.

⁹REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*, s. 42.

¹⁰VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika. Brno: V Tribunu EU vyd. 2., 2009, str. 9. ISBN 978-80-7399-683-3.

¹¹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 10.

¹²HART, B. H. Liddel. Historie první světové války. Brno: JOTA, 2001, s. 225-226. ISBN 80-7217-164-X.

krátkém časovém úseku se ocitá v Belgii, poblíž strategického Houthulst Forestu (Hutulského lesa). Toto místo bylo bez přestání pod palbou anglického dělostřelectva. Remarque měl se svými kamarády udržovat dobrý stav zákopů a jejich obranných zařízení. Stavěli a opravovali zátaras z ostatních drátů a těžkých železných traverz. Práce byla náročná a nebezpečná. 26. června roku 1917, krátce po Remarquových devatenáctých narozeninách, byli Erich a jeho přátelé nasazeni do bojů mezi Thorhutem a Houthstem (Belgie – Vlámko). Zde poznali šílenství opravdové války. To, co na frontě zažil a s čím se potýkal, realisticky zaznamenal do jednoho ze svých neznámějších románů *Na západní frontě klid*.¹³ Dílo vypráví o devatenáctiletém mladíkovi Pavlovi Bäumerovi, který odchází bojovat na francouzskou západní frontu. Z mladého muže, plného představ o krásné budoucnosti, snech, ideálech a hlubokých citech, udělá první světová válka ostříleného bojovníka, který je nucen potlačovat své city a sny. Román je plný autobiografických prvků.¹⁴

31. července 1917 byl Erich Remarque vážně zraněn. Střepinami dělostřeleckého granátu byl zasažen do levé nohy nad kolenem, do pravé ruky a do zátylku. Ve vojenské nemocnici se mu dostává pomoci a lékařům se podaří vyoperovat mu střepinu ze zátylku, aniž by ohrnul. Nemocnice je bez pokojů, je to pouze sál přeplněný raněnými vojáky, kteří sténají nebo dokonce přímo na zemi umírají.¹⁵ I popis lazaretu, polních nemocnic,¹⁶ či katolické nemocnice můžeme najít v románu *Na západní frontě klid*.¹⁷ Nemocnice neměla dostatek personálu ani léčiv. Častým řešením byla amputace, ačkoli ne vždy byla nutná. Ti, co přežili svá zranění a první ošetření, většinou později zemřeli na tyfus či na epidemii španělské chřipky, která byla mezi léty 1918 – 1920 nejrozšířenější infekční nemocí v Evropě.

Erich Maria Remarque, stejně jako ostatní zranění vojáci, se snažil si pobyt v nemocnici prodloužit na co nejdelší dobu, aby se nemusel vracet na frontu. V nemocnici se snažil být užitečným, a tak organizuje kulturní večery a koncerty pro raněné vojáky a personál nemocnice. Na kulturních večerech se podílel hraním na klavír, přednášením poezie a vypomáháním v kancelářích nemocnice. Odměnou mu jsou časté propustky do Osnabrücku za smrtelně nemocnou matkou. Ve volném čase se věnuje psaní poezie a malé prózy. Napsal *Román jednoho umělce*, ve kterém popsal svůj

---

¹³VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 11-12.

¹⁴SCHOLLA, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů, s. 87.

¹⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 12.

¹⁶REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*, s. 139.

¹⁷REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*, s. 143.

dosavadní život, a začíná psát svůj první román *Říše snů* (Traumbude).

9. září roku 1917 zemřela Remarquova matka Anna Maria Remarková na rakovinu konečníku v nemocnici Marien v Osnabrücku. Ericha její smrt velice zasáhla,¹⁸ jelikož matka byla jeho důvěrníci, přítelkyní a celým jeho domovem.¹⁹ O to víc byl zdrcený, že matce před její smrtí slíbil, že se bude věnovat kariéře hudebníka a pianisty, ale válečné zranění jeho pravé ruky mu to nedovolovalo.²⁰ Námět vojáka a jeho milované umírající matky můžeme též nalézt v jeho díle – *Na západní frontě klid*, kdy se Pavel vrací domů a jeho maminka s největší pravděpodobností umírá na rakovinu.²¹ Stejně tak i v románu *Tři kamarádi*, kdy vypravěč v úvodu vzpomíná na dvacátá léta 20. století, kdy jeho matka byla v nemocnici - rakovina v posledním stádiu.²² V dubnu roku 1918 Remarque vydává soubor poesie s názvem *Ty a já*, který věnuje svému zesnulému příteli, malíři a spisovateli Fritzu Hörstemeierovi. Nová přátelství většinou vznikala na frontě, kde se vojáci učili soudržnosti a morálce.²³

1.4. Závěr první světové války

14. ledna 1918 přednáší americký prezident Woodrow Wilson svůj projev, ve kterém hovoří o vzniku nových států v Evropě, mezi které patřilo i budoucí Československo. Třetího března 1918 podepisuje bolševické Rusko s Německem příměří a na východní frontě končí boje. Pobaltským republikám a Finsku se dostává nezávislost. 23. června 1918 Němci nasazují do boje nové obří dělo, které mělo dostřel až 100 km a Němci s ním poprvé bombardují Paříž. Z podnětu Německa se v bojích užívá bojových plynů a chemických látek. Anglie nasazuje obrněná vozidla, takzvané „tanky“.²⁴

Koncem října 1918 byl Erich Remarque propuštěn z vojenské nemocnice a opět zařazen k 78. pěšímu pluku, konkrétně k záložnímu praporu.²⁵ Otázka války byla rozhodnuta 29. září, a to zvratem německého velení.²⁶ V říjnu 1918 se stávala vojenská situace v Německu beznadějná. Zhoršovala se jak politická, tak hospodářská situace. V celé zemi byl velký hlad a začínalo docházet k nepokojům a občanským bouřím. Rakousko-Uhersko se začíná rozpadat a v Evropě vznikají nové státy. 28. října 1918

---

¹⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 13.

¹⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 14.

²⁰VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 13-14

²¹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 96-97.

²²REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi. Praha: Ikar, 2012, s. 6.

²³VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 14.

²⁴VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 15.

²⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 16.

²⁶HART, B. H. Liddel. Historie první světové války, s. 465.

vzniká Československo. 11. listopadu došlo k podepsání „Armistice“ (klid zbraní mezi válčícími) a tím nastal konec první světové války, jejíž počet obětí se vyšplhal přes deset milionů. 15. listopadu 1918 Erich dostává v Duisburgu za hrdinství a za zranění ocenění v podobě Železného kříže. 5. ledna 1919, poté, co byl Remarque úředně propuštěn z armády, vzdal se všech vojenských uznání a odmítl získané vojenské řády a vyznamenání. Důvodem byl protest, že se německý stát nepostaral o válečné veterány.²⁷

1.5. Autorův meziválečný osud aneb ztracená generace

Termín „ztracená generace“ pochází z úst Gertrudy Steinové. Jedná se o mladé lidi, kteří své dospívání ztratili ve válce. Pokud měli to „štěstí“ a z války se vrátili, měli problém se začlenit do normálního života a bezproblémově fungovat.²⁸ V lednu 1919 se Remarque vrací do katolického gymnázia pro učitele základních škol. V únoru téhož roku se podruhé žení Remarquův otec. V létě Remarque složil zkoušky na učitele základních škol a začal učit jako pomocný učitel na Obecné škole v Lohne, nedaleko města Lingen. Od května příštího roku pracuje stále jako pomocný učitel, tentokrát v městečku Nahe, nedaleko Osnabrücku. Kantorství nepatřilo mezi jeho koníčky a často míval rozpory s místními úředníky a katolickou církví, jelikož v důsledku smrti jeho matky a prožitím války se Remarque stal ateistou. Koncem roku 1920 Erich opouští svou učitelskou dráhu a zkouší i jiná povolání. Začal pracovat jako pomocný účetní a prodavač náhrobních kamenů²⁹. S tímto námětem se setkáváme v románu *Černý obelisk*, ve kterém hlavní postava Ludvík Bodmer³⁰ pracuje ve firmě s náhrobkou Jindřich Kroll a synové. Píše se rok 1923.³¹ Dával lekce na klavír a sloužil jako varhaník při mších v kapli ústavu pro duševně nemocné.³² I tato témata jsou součástí románu *Černý obelisk*.³³

Přes veškeré násilnosti, masová zabíjení a týrání, které Remarque ve válce zažil, nezavrhl svou romantickou duši a neskrýval cit pro přátelství, což jak brzy poznáme, lze vyčíst z jeho děl. Remarque se stále více zajímal o kulturu a roku 1921 začal působit jako divadelní kritik v místních novinách Tageblatt. Ze své profese byl často zván do

²⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 16–17.

²⁸REMARQUE, Erich Maria. Černý obelisk. Praha: Odeon, 1975, s. 312. ISBN: 01-002-76.

²⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 18-20.

³⁰REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid. Praha: Naše vojsko, I. vydání 1967, s. 23.

³¹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 9.

³²VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 20.

³³REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 154.

berlínského kulturního střediska Salon madame Betty Stern. Zde poznal mnohé slavné tváře, se kterými udržoval kontakt.³⁴

Na jaře 1921 dostal další novinářský příkaz z Hannoveru od firmy na výrobu pneumatik Continental a stal se jedním z redaktorů továrních novin Echo Continental. Díky svému kreslířskému talentu jim dokonce vytvořil úspěšnou reklamní kampaň. Firma ho odměnila tím, že mu dávala k dispozici automobily na různých pneumatikách od různých značek. Remarque pneumatiky zkoušel a následně v tisku posuzoval. Tím se začal dostávat do automobilového světa a světa závodů. A ačkoli se profesionálním závodníkem nikdy nestal, byl milovníkem jak rychlé jízdy, tak rekreačních cest a rád cestoval po Evropě. Většinu rad ohledně automobilů získal od svého kamaráda Rudolfa Carracciola. Rady a technické znalosti užil nejen při svých výpravách, ale i ve svých románech *Tři kamarádi* (1937),³⁵ ve kterém tři kamarádi Robby, Otta a Gottfried vlastní staromódní závodní auto se jménem Karel.³⁶ Dále pak *Stanice na obzoru* (1927) a *Nebe nezná vyvolených* (1961).

10. března vychází v novinách článek, prvně podepsaný jeho novým jménem Erich Maria Remarque. Jméno Maria přejímá na počest své matky. Své příjmení Remark mění na původní francouzskou formu Remarque po svém pradědovi Johanu Adamovi Remarque.³⁷

Na jaře roku 1922 se Erich stěhuje do Hannoveru. Důvodem je získání trvalého místa vedoucího redaktora reklamních článků v redakci novin Echo Continental. Později se stává redaktorem celých novin. V této době začíná psát svůj druhý román s názvem *Gam*, který dokončil roku 1924. V únoru 1924 vydává, jako znalec alkoholických nápojů, menší příručku s názvem *Über das mixen kostbarer schnäpse*, v překladu *Míchání alkoholický koktejlů*.³⁸ Koncem roku 1924 Remarque končí v zaměstnání u firmy Continental a stěhuje se do Berlína, kde nastupuje do redakce časopisu Sport im Bild, který se zaměřoval na sport, kulturu a módu.

V roce 1925 začíná psát román *Stanice na obzoru* a žení se s ženou jménem Ilse Jutta (Ingeborg) Zambonová. Román *Stanice na obzoru* začíná vycházet na pokračování v časopise Sport im Bild roku 1927.³⁹ Dílo *Stanice na obzoru* je vyprávění o

---

³⁴VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 22-23.

³⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 23-24.

³⁶REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*, s. 9-10.

³⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 24.

³⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 25.

³⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 26-27.

automobilovém závodníkovi Kaii, který se setkává se třemi ženami odlišných povah.⁴⁰ Koncem roku 1927, kdy manželství mezi Erichem a Juttou nefungovalo a Remarquovi se začaly vracet vzpomínky z války, začíná psát román *Na západní frontě klid*, který, jak později prohlašuje, napsal během šesti týdnů v listopadu a prosinci. Na jaře roku 1928 hledal Remarque vydavatelství pro svůj román. Prvním vydavatelstvím Samuel Fischer Verlag byl odmítnut a ujalo se ho až nakladatelství Ullstein, které patřilo (stejně jak první nakladatelství) do koncernu Hugenberg. 10. listopadu byl první výtisk románu hotov. Krátce na to byl Remarque propuštěn ze svého dosavadního zaměstnání.⁴¹

Po vydání románu *Na západní frontě klid* se Remarque stává čím dál více známějším a slavnějším autorem, a to nejen v Evropě, ale i v Americe. Kniha byla přeložena přibližně do padesáti jazyků.⁴² Románu *Na západní frontě klid* bylo vydáno přes třináct miliónů exemplářů.⁴³ V některých člancích se dokonce místo jména Remarque začíná objevovat jméno Kramer. V českém překladu slovo znamená obchodník. Může se vykládat také jako Remark pozpátku. Důvodem byl pokus o zdiskreditování autorského jména Remarque. Nacisté Remarquu obviňovali, že svým dílem *Na západní frontě klid* zradil a zneuctil německé vojáky i celé Německo. Roku 1929 se Remarque vrací do svého rodného a klidného města Osnabrückeru a začátkem nového roku se rozvádí se svou manželkou Ilse Juttou Zambonovou. Byl zklamaný jejím chováním a příliš trpěl, jelikož Juttu opravdu miloval. Remarque v jejím životě figuroval spíše jako živitel.⁴⁴

V dubnu 1930 se v Hollywoodu konala premiéra první filmové adaptace Remarquova románu *Na západní frontě klid*. Když se koncem téhož roku konala německá premiéra, do sálu vniklo komando příslušníků nacionálních socialistů a další promítání filmu bylo znemožněno.

7. prosince začíná vycházet v časopise *Vossische Zeitung* na pokračování jeho – ještě nedokončený – román *Cesta zpátky*. Kompletně vychází až v dubnu roku 1931. Krátce nato nacionální socialisté dosáhli toho, že byl v Německu zakázán film *Na západní frontě klid*⁴⁵ a roku 1933 byly Remarquovy knihy veřejně spalovány.⁴⁶ Německo se pro něj stávalo čím dál nebezpečnější. Proto si Remarque v létě 1931, již jako známý a oblíbený spisovatel, kupuje ve Švýcarsku vilu, v Portu Roncu. Zde také roku 1932

---

⁴⁰REMARQUE, Erich Maria. Stanice na obzoru. Praha: Ikar, 2009, 2. vydání. ISBN: 978-80-249-1140-3.

⁴¹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 28-30.

⁴²SCHOLLA, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů, s. 91.

⁴³REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 377.

⁴⁴VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 30-32.

⁴⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 34.

⁴⁶SCHOLLA, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů, s. 91.

začíná psát svůj další román „Pat“ (*Tři kamarádi*).⁴⁷ Věnuje se mu celý rok 1934. Román se měl původně jmenovat „Pat“ podle hlavní ženské postavy v románu. Román vypráví o třech kamarádech, lásce, ale také Remarquově vášni – automobilech. Ve finální podobě dostal román název *Tři kamarádi*. Román vychází v květnu 1937 knižně v USA a hned po vydání se těší velkému úspěchu.⁴⁸

17. června 1937 proběhla v Americe premiéra filmové adaptace románu *Cesta zpátky*. Ta bohužel takových úspěchů jako film *Na západní frontě klid* nedosáhla.

V září 1937 se v Benátkách Remarquovi dostává osudového setkání s herečkou Marlene Dietrichovou a vzniká mezi nimi milostný poměr. Marlene Dietrichovou proslavil film s názvem *Modrý anděl* (1930), kde ztvárnila hlavní roli. Roku 1938 se Erich Maria Remarque podruhé ženil s Ilse Juttou Zambonovou, ale čistě z politických důvodů, aby se nadále mohla léčit ve švýcarském sanatoriu, z důvodu onemocnění tuberkulózou.⁴⁹ Nejspíš i onemocnění jeho manželky tuberkulózou bylo inspirací pro jeho román *Tři kamarádi*, ve kterém hlavní ženská postava Pat trpí stejnou nemocí.⁵⁰ Ten samý rok byl slavný autor zbaven německého státního občanství a ztratil volnost v cestování po evropských zemích.

V létě téhož roku začíná v časopisech vycházet jeho rozepsaný román *Miluj bližního svého*.⁵¹ V románu popisuje život emigrantů vyhoštěných z Německa, konkrétně Steinera a jeho kamaráda Ludvíka Kerna, který se v Praze náhodou seznámí s dívkou Ruth Hollandovou a vzájemně se zamilují.⁵² Během dopisování románu *Miluj bližního svého* pomalu začíná připravovat svůj nový román s názvem *Vítězný oblouk*.⁵³

1.6. Druhá světová válka

Půl roku po mnichovské dohodě (29. září 1938) Německo 15. září 1939 zabralo Sudety, tedy pohraničí dnešní České republiky. Remarque se vrací z USA, aby zabezpečil svůj majetek, protože měl podezření, že může dojít k druhé světové válce. Francie nebyla na válku připravena. Na jejím území bylo velké množství cizinců a uprchlíků. Adolf Hitler vyhrožoval napadením Polska, a tím by Francie byla nucena

⁴⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 34-36.

⁴⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 41.

⁴⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 45.

⁵⁰REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*, s. 204.

⁵¹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 47.

⁵²REMARQUE, Erich Maria. *Miluj bližního svého*. Praha: Ikar 2010. 6. vydání. ISBN-13: 978-80-249-1349-0

⁵³VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 41, 45, 47.

vypovědět válku Německu. 1. září 1939, kdy Remarque s dcerou Marlene Dietrichové, Marií Sieberovou, vyplouvá zaoceánskou lodí Queen Mary na Atlantik, Hitler napadá Polsko. Loď byla zatemněná a plula klikatě, aby se nesrazila s německými ponorkami. Dva dny na to Remarque připlouvá do přístavu v New Yorku. Tou dobou Francie a Anglie vypovídá válku Německu.⁵⁴

Roku 1941 v Americe vychází jeho román *Miluj bližního svého*.

Z Remarquova deníku je možné spekulovat o tom, že koncem roku 1941 začínal mít srdeční obtíže a možná prodělal první srdeční infarkt. Za celý život jich měl celkem šest.⁵⁵

16. prosince byla v Německu popravena Remarquova sestra Elfrieda Scholzová-Remarková. Elfrieda bydlela v Drážďanech a pracovala jako švadlena a údajně se podřekla před zákaznicí, že kdyby měla zbraň a možnost, zastřelila by Hitlera. Její poprava useknutím hlavy byla zřejmě snaha nacistických soudců zasáhnout Remarqua, žijícího v Americe. Erich Maria si její smrt vyčítal do konce života. Později na její počest napíše nové dílo s názvem *Jiskra života*.⁵⁶ V červnu roku 1944 dostává nabídku na spolupráci v propagandě proti nacismu. Pro americkou zpravodajskou službu připraví memorandum, které nese název Praktická převýchova Němců v poválečném Německu. Koncem druhé světové války Remarque začíná připravovat svůj nový román s názvem *Čas žít a čas umírat*.⁵⁷ Roku 1945 Remarque dokončil v němčině svůj román *Vítězný oblouk*. 7. srpna 1947 dostává Remarque (i jeho manželka Jutta) americké státní občanství.⁵⁸

1.7. Poválečný život Remarquův

Na podzim roku 1948 Remarque poprvé onemocní Ménierovou nemocí a léčí se až do 16. prosince 1948. Sluchové onemocnění však nebyla jeho jediná zdravotní komplikace. Trpěl nízkým krevním tlakem, špatným krevním oběhem, měl potíže s játry a ledvinami a trpěl srdečními slabostmi. Roku 1950 se začíná léčit u psychoanalytičky Karen Horneyové, která mu doporučí, aby se ze svých depresí (způsobené rozlukou s jeho dlouholetou milenkou Natashou Paleyovou) „vypsal“. Začíná psát svůj nikdy

---

⁵⁴VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 51–54.

⁵⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 57-58.

⁵⁶VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 61-62.

⁵⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 61.

⁵⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 63.

nedokončený román *Zaslíbená země* (Stíny v ráji).⁵⁹

Roku 1952 se Remarque vydává na návštěvu do Německa a navštěvuje i své rodné město – Osnabrück. Později, koncem roku 1953 dokončuje svůj román *Čas žít, čas umírat*, který kvůli vydavateli musí i přes svou nelibost později přepracovat. Původní verze spatřila světlo světa až po dvaceti letech od úmrtí autora. O půl roku později začíná psát další dílo s názvem *Černý obelisk*.

9. června 1954 umírá Peter Franz Remark, otec Remarquy. Erich má výčitky, že s otcem neudržoval pevnější rodinné pouto. V červenci téhož roku začíná autor pracovat na filmovém scénáři s názvem *Poslední akt*. Dílo pojednává o posledních dnech Adolfa Hitlera. Film byl neúspěšný. Roku 1954 se na Berlínském kulturním festivalu konala premiéra jeho první divadelní hry s názvem *Poslední stanice*, pozdějším názvem *Berlín 1945*. V říjnu 1956 vychází dílo *Černý obelisk*. Na podzim roku 1957 se podílel na natáčení snímku *Čas žít, čas umírat*. Film neměl očekávaný úspěch. Ztvárnil zde svoji první a zároveň poslední roli, a to profesora Pohlmana. Roku 1958 se Remarque oženil s Paulette Goddardovou. Roku 1959 dokončil svůj další román *Nebe nezná vyvolených*. Román byl po autorově smrti zfilmován. Nese název *Bobby Deerfield*.⁶⁰ Hlavní roli ztvárnil Al Pacino a Marthe Kellerová.⁶¹

Roku 1961 má Erich Remarque dokončený svůj román *Noc v Lisabonu* a na pokračování ho vydává časopis Welt am Sonntag. Koncem roku 1962 vychází v Kolíně nad Mohanem celá kniha *Noc v Lisabonu*. Dílo nebylo přijato kladně. Roku 1963 Remarque dostává v Itálii svůj druhý srdeční infarkt. Po záchvatu má ochrnutou pravou část těla. Na základě chování jeho manželky jejich vztah začíná ochabovat. Krátce nato mu Městská rada udělila nejvyšší občanský řád „Möser“.⁶²

Koncem roku 1964 Erich Maria Remarque dokončil poslední úpravu své divadelní hry *Poslední stanice*, poté opět vážně onemocněl. V lednu roku 1956 dostává Remarque třetí srdeční záchvat. Přes jeho veškeré bolesti a zdravotní potíže se donutil pracovat na rozepsaném románu *Zaslíbená země*. V létě roku 1966 se Remarque vydává na svou poslední dlouhou cestu do New Yorku, který ho, na základě zachovalé korespondence, nabil energií. O rok později dostává ocenění od Německé federální vlády, nejvyšší občanský řád Grosse Verdienstkreuz (Velký kříž za zásluhy). Nejvíce ale slavného spisovatele mrzelo, že mu nebylo vráceno státní občanství, které mu nacisté odňali.

⁵⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 65-69.

⁶⁰VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 77.

⁶¹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 104.

⁶²VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 71-79.

Remarquův stav se stále zhoršoval. Roku 1970 prodělal již svůj šestý infarkt. V pátek 25. září roku 1970 Erich Maria Remarque umírá na následky protržení aorty.

Po Erichově smrti veškerý majetek a autorská práva zdědila jeho manželka Paulette Goddardová-Remarquová. Jeho poslední nedopsaný román nechala Paulette vydat roku 1971 a na její žádost byl román pojmenován *Stíny v ráji*. Lze ho ale najít i s pozměněným názvem – *Zaslíbená země*.⁶³ Byl to román, na kterém Remarque pracoval takřka do své smrti. Je nedokončený a bylo k němu nalezeno šest různých verzí, jak by román mohl skončit.⁶⁴ Téhož roku bylo v Osnabrücku přejmenováno tamní náměstí na Erich Maria Remarque Ring.⁶⁵

---

⁶³VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 81-87.

⁶⁴REMARQUE, Erich Maria. Země zaslíbená. Praha: Ikar, 2009, 3. vydání, s. 369. ISBN: 978-80-249-1185-4

⁶⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 87.

2. Na západní frontě klid

2.1. Úvodní informace k románu Na západní frontě klid

Před vydáním románu Na Západní frontě klid se v zimě 1929, objevovaly na berlínských reklamních sloupech nezvyklé plakáty. Titulky byly následovné: „Vyjde!“. „Velký válečný román“. „Na západní frontě klid“. „Erich Maria Remarque“. Spousta obyvatel Berlína vědělo, oč se jedná, jelikož román neznámého autora byl na pokračování otiskován novinami Vossische Zeitung, čímž jejich náklad prudce vzrostl. Jedno z nejznámějších a nejslavnějších Remarquových děl vyšlo 31. ledna 1929. V následujících měsících muselo až šest tiskáren pracovat na mimořádné pracovní směny.

Bylo vydáno 925 000 výtisků, v některých dnech jich bylo prodáno až 20 000 a počátkem roku 1931 se náklad pohyboval kolem 3,5 milionu. Dnes je počet prodaných výtisků kolem třiceti milionů.

Napsat román o válce měl Remarque v plánu již roku 1917, když ležel v polní nemocnici, zraněn střepinou z granátu. Svůj plán však uskutečnil až o deset let později.⁶⁶ V té době byl ženatý s Ilsou Juttou Zambonovou a jejich manželství bylo na bodě mrazu. K tomu se Remarque znovu začínal utápět ve vzpomínkách na prožitou válku. Vrací se ke svému původnímu plánu a rozhodne se napsat román o válce. Později vypověděl, že psaní románu pro něj bylo potřebnou terapií. Měl nutkání se z těch hrůz, které prožil, vypsát. Celé psaní mu podle jeho slov, trvalo přibližně šest týdnů. Svě dílo psal každý den po práci (Erich Remarque v té době pracoval v redakci časopisu Sport im bild).⁶⁷ Když román dokončil, dal se slyšet, že se cítí v jistém slova smyslu osvobozený.⁶⁸ Román byl dopsán na konci roku 1927. O jeho vydání začal uvažovat až na naléhání přátel a své manželky Jutty.⁶⁹

Po rozhodnutí o vydání knihy začal Remarque hledat nakladatele. Dílo nabídl Samuelu Fischerovi, nakladateli Thomase Manna. Fischer rukopis odmítl s tím, že válečná literatura momentálně není v kurzu. Později nakladatel přiznal, že to byla velká chyba.⁷⁰ Nakonec dílo, ještě toho roku, vydalo nakladatelství Ullstein. Remarquova odměna měla dosahovat 20 000 říšských marek (Remarque měl dostávat každý měsíc po tisíci markách). Kdyby se stalo, že náklady na vydání knihy by přesáhly příjmy z

⁶⁶SCHOLLA, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů, s. 87-88.

⁶⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 28-29.

⁶⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 65.

⁶⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 28-29.

⁷⁰SCHOLLA, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů, s. 88.

prodaných výtisků, byl začínající spisovatel povinen rozdíl nakladateli nahradit v podobě dodání dalšího románu zdarma. To se ovšem nestalo, jelikož román měl ohromný úspěch. Alespoň na nějaký čas.⁷¹

Pravicově orientovaný nacionalistický tisk se pokusil udělat vše, aby knihu a jejího autora znevážili. Remarque byl obviněn, že se vůbec neúčastnil války a nesouhlasil s jeho životním stylem. Ve chvíli, kdy se nacisté dostali k moci, skončil román *Na západní frontě klid* na seznamu zakázaných děl a byl na hranici pálen. Později i levicově orientovaná strana začala román kritizovat. Remarque svůj román marně bránil slovy, že se nejedná o politiky zaměřené dílo. Jak napsal sám Remarque: „*Tato kniha nemá být ani obžalobou, ani vyznáním. Má být toliko pokusem podat zprávu o generaci, která byla zničena válkou – i když unikla jejím granátům*“.⁷² Jeho román byl úředně zakázán na podzim roku 1933.⁷³

Kompozice románu je chronologická. Převažuje spisovná řeč autora. Objevuje se zde i hovorová řeč a vulgarismy.⁷⁴

Román *Na západní frontě klid* byl dvakrát zfilmován. Poprvé to bylo roku 1930. Film byl černobílý a režisérem filmu byl Lewis Milestone.⁷⁵ V dubnu 1930 se v Hollywoodu konala premiéra a film měl u diváků velký úspěch. Filmová adaptace získala dva Oscary. Při německé premiéře filmu, která se měla konat v prosinci v Berlíně, bylo promítání znemožněno kvůli vniknutím komanda příslušníků nacionálních socialistů, vedených Josephem Goebbelsem.⁷⁶

Druhá filmová adaptace z roku 1979 byla již barevná a režisérem byl Delbert Mann.⁷⁷ Film se natáčel v České republice, v okolí města Terezín.⁷⁸

2.2. Námět románu *Na západní frontě klid*

Na začátek by bylo vhodné říct, o čem kniha *Na západní frontě klid* vypráví. Podle Remarquea zaznamenává zprávu o generaci zničené válkou.⁷⁹ Zprvu je vhodné vysvětlit vůbec důvod začátku první světové války. Startovacím signálem rozbrojů, které poté následovaly, byl atentát na Františka Ferdinanda d'Este. František Ferdinand d'Este se

⁷¹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 29-30.

⁷²SCHOLLA, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů, s. 89-90.

⁷³VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 39.

⁷⁴REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*.

⁷⁵VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 103.

⁷⁶VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 34.

⁷⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 104.

⁷⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 88.

⁷⁹REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*, s. 167.

narodil ve Štýrském Hradci 18. prosince 1863 arcivévodovi Karlu Ludvíkovi a jeho druhé ženě Marii Annunciati z rodu neapolských Bourbonů.⁸⁰

Franz Ferdinand nesouhlasil s rakouskou anexí Bosny a byl proti tzv. preventivní válce proti Itálii a Srbsku. Proto se v červnu roku 1914 rozhodl, že se zúčastní bosenských protihabsburských manévřů probíhajících u srbských hranic.⁸¹ Z důvodu, že se bosenská cesta shodovala s výročím svatby s jeho manželkou Žofií Chotkovou, a jednalo se o vojenskou, nikoli panovnickou záležitost, rozhodl se František Ferdinand vzít svou choť s sebou. Manželství mezi Františkem Ferdinandem a Žofií z Hohenbergu nebylo nikdy rovnoprávné, proto jeho choť nebylo umožněno být svému manželovi stále po boku.⁸² 26. a 27. června se František Ferdinand d'Este účastnil manévřů u Tarčina, jenž se nachází přibližně 30 km západně od Sarajeva. Jeho manželka mezitím navštěvovala školy, kostely a kláštery.

Když manévry úspěšně ustaly, konala se v hotelu Bosna slavnostní večeře. Jednu chvíli se uvažovalo, že by se vynechala zítřejší prohlídka Sarajeva a arcivévoda s choťí by mohli odjet rovnou domů. Tento nápad František zavrhl.

Krátce před tím, v Bělehradě, jenž je hlavním městem Srbska, se tři mladí studenti – Gavrilo Princip, Trifko Grabež a typograf Nedelko Čabrinovič, rozhodli arcivévodu usmrtit.⁸³ Podnětem nejspíš bylo, že následník trůnu musel jako generální inspektor veškeré branné moci řídit bosenské manévry.⁸⁴ Obrátili se na organizaci „Sjednocení nebo smrt“, známější pod pojmem „Černá ruka“. Sdružení, které ani nevěřilo, že se takto narychlo připravený atentát podaří dotáhnout do konce, partu mladých kluků vyzbrojilo.

Byla neděle, 28. června roku 1914. Po snídani a po mši v 9:50 přijel vlak z Illidžy do Sarajeva. Ulice byla plná davů lidí. Zato policejní ostrahy tu bylo přibližně jen 120 členů. Byla navrhuta možnost povolání vojáků, kteří se účastnili manévřů, ale kvůli jejich špinavým uniformám tak nikdo neučinil. František a Žofie se posadili na zadní sedačky černého automobilu Graf & Stift.⁸⁵ Přibližně ve 20 km rychlosti jeden z ozbrojených mužů, Čabrinovič, hodil na auto bombu. Zdali ji následovník trůnu odhodil, či se skutálela po plátěném krytu není jasné, ovšem ocitla se pod dalším

---

⁸⁰ KUTHAN, Jiří. Aristokratická sídla v českých zemích 1780 – 1914. Praha 2014, 445.

⁸¹ REMEŠ, Václav — STEJSKALOVÁ, Helena. Po stopách Františka Ferdinanda d'Este. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2014, s. 18-20. ISBN: 978-80-87311-54-7.

⁸² REMEŠ, Václav — STEJSKALOVÁ, Helena. Po stopách Františka Ferdinanda d'Este, s. 16.

⁸³ REMEŠ, Václav — STEJSKALOVÁ, Helena. Po stopách Františka Ferdinanda d'Este, s. 18-20.

⁸⁴ HAMANNOVÁ, Brigitte. Habsburkové. Životopisná encyklopedie. Praha 1996, 139

⁸⁵ REMEŠ, Václav — STEJSKALOVÁ, Helena. Po stopách Františka Ferdinanda d'Este, s. 18-20.

vozidlem. Po krátkém zastavení a obhlédnutí situace se pokračovalo dále k sarajevské radnici.

Poté se řešilo, zda bude zachován původní program či nikoli. Nakonec byla pozměněna zpáteční trasa, ovšem řidič prvního automobilu o tom informován nebyl a ostatní jeli za ním. Když to v prvním autě postřehli, řidič zařadil zpátečku a měl v plánu vycouvat. Naneštěstí zastavili právě na místě, kde čekal další atentátník Gavrilo Princip, který dvakrát vystřelil. První kulka stihla Žofii a prošla její břišní aortou. Byla na místě mrtvá. Druhá kulka zasáhla Františka Ferdinanda do krční tepny. Zemřel přibližně po patnácti minutách po příjezdu do Konaku, sídla zemské vlády. Hodinky ukazovaly 11 hodin dopoledne.⁸⁶

Tohle byl stručný historicko-politický náhled na situaci v roce 1914, krátce před vypuknutím první světové války. Remarque to však vzal z jiného pohledu. Jeho román nebyl propagací žádného „-ismu“. Žádné politické strany. Jen poukázal na lidské osudy, psychiku a život mladíků, kteří rivalitu státních hlav zaplatili tím nejcennějším – vlastním životem, případně tragickými životními následky.⁸⁷

2.3. Románové postavy

Hlavní postavou je devatenáctiletý *Pavel Bäumer*, jenž je vypravěč téměř celého příběhu (román je psán v ich-formě, až na poslední odstavec, který je psán er-formou). V Pavlovi lze nalézt autobiografické prvky Ericha Maria Remarqua. Pavel pochází z chudé rodiny, kterou ačkoliv miluje, začíná se jí vzdalovat, nemá si s ní co říct, rodina mu nerozumí (ne vlastní vinou, ale neznalostí hrůz, které Pavel prožívá).

Vedlejší postavou je *Stanislav Katszinsky* - „*Katza*“. Je takzvaným válečným veteránem, nejstarší z party vojáků. Je to typ člověka, jenž má dobrý čich na jídlo, které umí obstarat i v pustině a navíc to, co řekne, má dobře promyšleno.

Poté následují Pavlovi kamarádi a spolužáci:

Tjaden – devatenáctiletý hoch, hubený, původní profesí zámečník. Údajně největší jedlík roty.

Müller – též devatenáctiletý mládenec, který stále očekává návrat do školních lavic, sní o válečné maturitě, u sebe má stále učebnice a v bitvách pročítá fyzikální zákony.

Leer – další devatenáctiletý mladík, nosící plnovous, libuje si v děvčatech z důstojnických pufů.

⁸⁶ REMEŠ, Václav — STEJSKALOVÁ, Helena. Po stopách Františka Ferdinanda d'Este, s. 18-20

⁸⁷ REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 167-173.

Albert Kropp – údajně nejchytřejší z celé party. Devatenáctiletý mladík.

Haie Westhus – stejný ročník, jako Pavlovi spolužáci; kopáč rašeliny.

Deterding – nemluvný; má hospodářství, na které je momentálně jeho žena sama

Kantorek – třídní profesor, byl přísný a nosíval šedivé sako s dlouhými šosy. Skončil jako domobranec.

Himmelstosse – desátník, který byl velitelem družstva při výcviku. Krutý bezcitný tyran. Později na frontě se začíná měnit k lepšímu a snaží se klukům, které při výcviku tolik driloval, pomáhat.⁸⁸

2.4. Děj knihy Na západní frontě klid

„Tato kniha nemá být obžalobou, ani vyznáním. Má být toliko pokusem podat zprávu o generaci, která byla zničena válkou – i když unikla její granátům.“⁸⁹

Tímto krátkým, o to víc ovšem výstižnějším citátem, začíná román – *Na západní frontě klid*. Po otočení stránky se ocitáme na frontě. Blíž výstřelům, strachu, smrti, ale také blíž odvaze bojovat za svou vlast a blíž přátelství.

Úplný začátek knihy popisuje tu příjemnější stranu války (pokud ji tedy vůbec za příjemnou považovat lze). Z fronty se místo původních sto padesáti vojáků vrátilo pouze vojáků asi osmdesát. Ačkoliv je to ohromné neštěstí, pro přeživší to má přesto plus – větší porce jídla. Kuchař s přezdívkou „rajče“ nejprve nadává, že jim více jídla dát nemůže, ale na naléhání vojáků svolí. Taky mají více cigaret. Vypravěč popisuje, jak měli štěstí. Momentálně jsou mimo frontu, přišla pošta, jsou najezení, a ještě dostali cigarety a žvýkací tabák – jaký to bonus!

Kropp, Müller a Bäumer jdou do polní nemocnice, ve které cítí snoubení pachu karbolu, hnisu a potu, navštívit kamaráda Františka Kemmericha. Má amputovanou nohu, ale ještě o tom neví. Při té příležitosti se Müller zmíní, že by chtěl Kemmerichovy boty. Na první pohled cynická otázka, na druhý pohled jí vypravěč v následující kapitole obhájí úvahou, že mladí studenti byli vrženi do světa boje a smrti, a to je naprosto otupělo a zesurovělo. Není to tak, že by dočista ztratili cit, jen se naučili oddělovat cit od rozumu a praktičnosti.⁹⁰ Později František Kemmerich – se sinavou pletí, mokrou od slz – umírá. Pavel byl v době jeho smrti u něj. Povídal si s ním, snažil

⁸⁸REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid.

⁸⁹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 7.

⁹⁰REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 9-20.

se ho přivést na jiné myšlenky. František Kemmerich nemluvil, jen plakal.⁹¹

„Náš vojenský výcvik trval deset neděl a ovlivnil nás pronikavěji než deset let školní docházky. Naučili jsme se, že vyleštěný knoflík je důležitější než čtyři svazky Schopenhauera. Poznali jsme, napřed s údivem, pak rozhořčeně a nakonec lhostejně, že na vojně zřejmě nerozhoduje duch, nýbrž kartáč na boty, nikoliv myšlenka, nýbrž systém, nikoli svoboda, nýbrž dril.“⁹²

Vojenským drilem bylo myšleno například čtrnáctkrát za sebou stlát veliteli postel, aby pokaždé mohl najít nějakou chybu. Dvacet hodin s přestávkami kartáčovat pár starých tvrdých bot, dokud nebyly měkoučké jak máslo. Kartáčkem na zuby vydrhnout celou světnici. S plnou polní plnit příkazy „K zemi!“ a „Vztyk!“ až do zhroutení. A to vše pod vedením krutého desátníka Himmelstosse, od kterého si vojíni samozřejmě všechno líbit nenechali a došlo i na pomstu, avšak svým způsobem za dril byli vděční, jelikož bez něj by na válečném poli nebylo k přežití. V té době se v nich probudil pocit soudržnosti, který se později vystupňoval – v tolik důležité – přátelství!⁹³

Vojáci jsou posláni dopředu, opravovat zákopy. Stojí namačkání na vozech. Vozy jedou vyježděnou silnicí po tmě, není povoleno svítit. Ve vzduchu je cítit kouř střelného prachu, na nebi se objevují barevné světlice a Katciznsky podotýká, že v noci bude „brajgl“. Fronta je neklidná. Dnešní náplní vojáků je v pravidelných odstupech vrážet do hlíny kovové kůly, kolem kterých následně musí obmotat ostnatý drát. Po vykonané práci muži usínají. Probouzí je až bouchání granátů, létající střepiny a křik lidí. Poté zase palba utichá. Z dálky se však ozývá nelidský křik, za kterým se skrývá bolest koní. Bolest nevinných tváří, které byly lidmi zapleteny do války. Deterding, který je sedlák, si to velmi bere. Nechápe, jak je mohou nechat trpět. Za nějakou dobu se ozývají výstřely. Hluk utichá.

Muži se vydávají na cestu domů. Domů – tím se myslí ubikace, kde vojáci přebývají. Cestou je zasáhne palba, kterou doprovází hřmot, praskot a výstřely granátů. Rekruti se schovávají na hřbitově a snaží se schovat do trychtýře způsobeného granátem.⁹⁴ Po chvíli Pavel v mlze rozpoznává vojenského veterána Katciznského, který na něj volá: „Plýýýýn“.⁹⁵ Pavel zprávu o šířícím se plynu hlásí dál, ale přes palebný hřmot není nic slyšet. Plazí se za rekrutem a nasazuje jemu i sobě plynovou masku. Vypravěč popisuje,

⁹¹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 26.

⁹²REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 20.

⁹³REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 21-23.

⁹⁴REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 40-44.

⁹⁵REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 45.

jak důležité je, aby maska správně přiléhala a těsnila. Lidé zasaženi plynem se dáví několik dní a zvrací kusy spálených plic, dokud je nevyzvracejí celé. Po chvíli se Pavel vyšplhá na okraj trychtýře a sleduje louku, která se proměnila v palební pole. Muž stojící na zemi má sundanou masku. Vítr plyn rozptýlil. Palba ustala. Na zemi leží raněný rekrut. Katcizsky s Pavlem mu jdou na pomoc. Má roztrášený kloub. Pavlovi je mladý rekrut povědomý – je to ten, který se k němu minulou palbu strachem tisknul a tulil. Katcizský prohlašuje, že v tuhle chvíli by mělo být dovoleno použít revolver a rychle to odbýt. Bolest se bude stupňovat a šance na přežití jsou nulové. Vojáci se vrací zpět na základnu. Pět mrtvých, osm raněných. Muži naskakují do aut. Vpředu jsou dva muži s dlouhými tyčemi s vidlicí na konci. Pozorují telefonní dráty, visící nízko přes silnici. Dráty podebírají a vojáky před nimi varují, aby šli do dřepu. Začíná pršet.⁹⁶

„Všechno je monotónní; jízda i volání i déšť. Monotónně teče na naše hlavy i na hlavy mrtvých tam vpředu, teče na tělo mladého rekruta s ranou, která je příliš velká pro jeho bok, teče na Kemmerichův hrob, teče na naše srdce.“⁹⁷

Chytání blech, zahálení při teplém počasí a rozprava nad tématem, co by vojíni dělali, kdyby byl nastolen mír, naruší příchod tolik neoblíbeného Himmelstosse. Ten k chlapcům přistoupí, nikdo nevstává, je na něm vidět, že neví, jak se má chovat. Nadřazeně začíná s vojáky jednat, ale žádný z nich už není mladý vyjukaný branec, který by si stoupl pod záštitou strachu do pozoru. Tjaden, jenž má na Himmelstosse obzvlášť spadeno, se s ním dostává do sporu, po kterém důstojník zprudka naštvane odchází. Katcza s Pavlem si začínají dělat starosti, že Himmelstoss Tjadena udá, ale jeho to netrápí.

„Kolik dětí měl Karel Smělý?“ odpovídám klidně.

„Z vás, Bäumere, nikdy nic nebude,“ kváká Müller.

„Kdy byla bitva u Zamy?“ chce vědět Kropp.

„Vám, Kroppe, se nedostává etické vážnosti, sedněte si, máte tři mius -“ mávám odmítavě rukou. (...) Z těch školních vědomostí už dohromady moc neznáme. Také ten krám k ničemu nebyl. Nikdo náš totiž ve škole nenaučil, jak za deště a vichřice zapálit cigaretu, nikdo nám neřekl, jak rozdělat z mokrého dříví oheň – nebo že je nejlepší vrazit bodák do břicha, protože tam se nezasekne mezi žebry, jak se to stává při

⁹⁶REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 45-48.

⁹⁷REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 49.

Bývalí žáci gymnázia, momentálně rekruti, přemýšlí nad možností nastolení míru a návratu domů. Mají nedokončenou školu, většinu informací již pozapomněli, jelikož jim k ničemu nebyly. Povolí jim udělat válečnou maturitu? Nějaké vzdělání mít musí. Ale co dál? Katczinsky, Deterding a Haie budou mít své povolání. Jen si odskočili z „rozjetého“ života, ve kterém po návratu mohou pokračovat. Ale tihle mládenci, vytaženi ze školních lavic, jak si mají po návratu z fronty nějaké povolání najít? Co mohou dělat? Co vlastně umí? Jsou bezradní. Ve chvílích, kdy procitli do krás světa a začali ho milovat, byli nuceni po něm střílet a házet granáty. Z mladých, nevinných a naivních kluků se stali tvrdí ostřílení muži, jenž jsou v normálním světě ztracenou generací.

Zdá se, že Himmelstoss kdekoho alarmoval. Za „naší“ partou rekrutů splašeně přichází šikovník, za ním se žene pomstychtivý Himmelstoss. Shání Tjadena, ovšem nikdo z rekrutů samozřejmě netuší, kde je. Tjaden se nenašel, a tak se při večerním nástupu koná vyšetřování a každý z party je nucen vypovídat v kanceláři v přítomnosti jejich poručíka Bertincka. Pavel vypovídá o vojenské trýzni týkající se Tjadena, v rámci jeho pomočování se. Příběh zabírá. Poručík shodí Himmelstossovy stížnosti a Tjadenovi nakazuje tři dny ve středním vězení, Kroppovi nařizuje jeden den ve vězení. Střední vězení je bývalý kurník a návštěvy jsou povolené. Kluci až do noci hrají společně skat.

Cestou zpátky Katcza pomrkává po Pavlovi a dává mu návrh na husí pěčínku. Pavel se návrhu zmocňuje a s pomocí Katczinského přelézá zeď a za tmy se blíží k chlívků. Rychle sahá po dvou husách a snaží se je omráčit. Husy se ale nevzdávají a s každým možným nádechem a výdechem ze sebe vydávají hlasité chroptění a hejkání. Během chvíle Pavel slyší cosi „ťapat“ a rázem do něj někdo strčí. Pes – dog. Pes vrčí a chňape po hrdle. Pavel nehnutě leží a vymýšlí plán, jak se z chlívků dostat. Pomalými pohyby sáhne po revolveru, pes zavyje a Pavel prchá z chlívků pryč. Cestou chytí husu, kterou hází přes zeď Katczovi a snaží se zeď rychle přelézt. Dog se probírá a skáče za Pavlem, který na poslední chvíli zeď přeskočí a dopadá pár kroků od Katczy, který má husu pod paží. Husa je mrtvá, Katcza si s ní poradil obratem ruky. Zalézají si do malé kůlničky, utemují vikýř a rozdělávají oheň. V pečení se střídají – jeden vždy spí, druhý peče. Pavel popisuje svůj vztah ke svému kamarádovi, válečnému veteránovi, jak miluje jeho hranatou a schýlenou postavu. Má pocit, že ho Katczův stín objímá a připomíná

---

⁹⁸REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 54-55.

mu domov. Po dopečení husy si každý vychutnává husí stehno, ke kterému přikusují chléb máčený ve šťávě. Poté se rozhodnou rozdělit a část jídla nesou do kurníku Kroppovi a Tjadenovi. V noci se Pavel s Katczou vrací do baráků.⁹⁹

Hovoří se o nové ofenzívě, z toho důvodu jdou vojáci o dva dny na frontu dříve, než jindy. Míjí zdemolovanou školu, u níž je dvojitá vysoká zeď z úplně nových rakví. Rekruti začínají na téma smrt a rakve vtipkovat. Co jiného jim také zbývá. Anglické dělostřelectvo je početnější a lépe vybavené. Německé dělostřelectvo je ve stavu horším, střílí do krytů vlastní strany, jelikož hlavně už jsou příliš vykotlané. To je příčinou již dvou raněných mužů.

Je potřeba hlídat si chléb. Hlad nemají jen lidé, ale samo sebou i zvířata, potažmo krysy. Vojáci na ně nastraží pasti a snaží se je zlikvidovat, jelikož sami mají málo potravin a pod návalem krys jim jich dost ubývá. Drzým krysám ani chléb nestačí a v sousedním úseku dokonce napadly dvě velké kočky a jednoho psa. Zakously je a ohlodaly. Následného dne vojáci fasují eidamský sýr a kořalku. Nadšení z jídla zčásti opadá, jelikož tyto potraviny jim dosud pokaždé prorokovaly velké problémy.

První dny jsou klidné, pak to ovšem přichází. Uprostřed noci vojáky budí těžká palba, která trvá celou noc. Vojáci se tisknou do koutů a drží se svých propriet. K ránu, když noc končí, jsou někteří z rekrutů zelení a zvracejí. Jsou příliš nezkušení. K palbě se přidávají explodující miny. Místo, kam dopadnou, se mění v hromadný hrob. Čeká se na útok, který zatím stále nepřichází. Je slyšet jen palba, vojáci pomalu hluchnou. Další celou noc v krytu. Tjaden lituje, že si nenechali krysami ohlodané kousky chleba. Teď by je jedl každý. Přichází další útok krys – muži je v zápalu zoufalosti a vzteku mlátí, zvířata piští. Za chvíli dochází k tomu, že jeden z rekrutů má záchvat. Není se čemu divit. Podmínky, kterým mladí vojáci čelí, by nemusel zvládnout ani starší zkušený muž. V krytu je dusný vzduch, připomínající hrob, v němž vojáci čekají na zahrabání. Po přímém zásahu krytu, rekrut znovu dostává záchvat a další dva se k němu přidávají. Jeden prchá ven z krytu. Pavel za ním vybíhá a v té chvíli hvízdá a na zem dopadá další granát. Zákop je ohozený kusy masa a cáry uniformy. Pavel se vrací zpět do krytu. První rekrut sílí, musí být přivázán. Muži sedí v krytu a čekají.¹⁰⁰ „*A tak svíráme rty – ono to přejde – ono to přejde – snad to přežijeme.*“¹⁰¹

Blízké dopady ustávají. Vojáci vylézají z krytů. Po třech dnech mají možnost se

⁹⁹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 56-62.

¹⁰⁰REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 62-69.

¹⁰¹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 69.

podívat do očí běsnící smrti – útočným Francouzům. Mají možnost se jim postavit, ničit, zabíjet a mstít se. Když boj začíná vážnout, vojáci se stahují do svých výchozích postavení. Cestou zpátky ukořisťují konzervy corned-beef, věku bílého francouzského chleba (nevadí, že je na jednom konci zakrvácený) a dvě polní láhve plné koňaku. Dávají je kolovat.¹⁰²

Při další palbě rota ztrácí mnoho lidí. Dostávají nové posily. Jsou to mladí nezkušení nováčci, kteří sice vědí, co je ruční granát, ale nemají páru jak se krýt. Padají k zemi hned při prvních palbách a útocích plynem. Neumí rozeznat šrapnel od granátu. Schovávají se před ječícími granáty, které jim neublíží, protože dopadají daleko. Naopak neuhýbají před tichým bzučením granátů, které je po houfech kosí. Letci odnaproti je odstřelují ve velkém.¹⁰³

„Člověk by jim nejraději nařezal, že jsou tak hloupi, a vzal je do náruče a odnesl je odsud, kde nemají co pohledávat, Nosí předpisově šedivé blůzy a kalhoty, mají boty, ale většinou je uniforma moc veliká; plandá na nich, ramena jsou příliš úzká, tělo příliš drobné, nebyly stejnokroje, které by se hodily na tyto dětské míry.“¹⁰⁴

Při jedné přípravě na útok zahlédne Pavel v krytu vedle sebe Himmelstosse. Když vyběhne na zteč, po Himmelstosovi není ani památky. Vrací se zpět do krytu, kde nachází roztřeseného Himmelstosse, jenž tiskne kolena k hrudi a odmítá kryt opustit. Pavel ho vykope ven, kde zrovna prochází rota s poručíkem a Himmelstosse se k němu okamžitě hrdě přidává.

Ve volných chvílích učí nováčky rozpoznávat bzukot padajících min, jak se schovat před letci, vysvětlují jim rozdíl mezi granátem jejich a protivníkovým. Soustředěně poslouchají a snaží se porozumět. Když ale přijde palba, zaleknou se a vše opět pletou.

Haie Westhus už není mezi živými – něco mu utrhlo záda. Když ho odnášeli, byly vidět jeho dýchající plíce.¹⁰⁵

„Vidíme žít lidi, kterým chybí kus lebky; vidíme běžet vojáky, kterým něco urvalo obě nohy: klopýtají na bortících se pahýlech k nejbližší jámě; nějaký svobodník se plazí dva kilometry po rukou a vleče za sebou roztrášená kolena; (...) Vidíme lidi bez úst, bez dolní čelisti, bez tváře; nalézáme jednoho, který po

---

¹⁰²REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 69-73.

¹⁰³REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 79-80.

¹⁰⁴REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 80.

¹⁰⁵REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 80-82.

*dvě hodiny tiskl v zubech tepnu paže, aby nevykrvácel;*¹⁰⁶

Ze sto padesáti mužů se jich na základnu vrátilo třicet dva. Během povalování a lelkování k „naší“ partě mužů přichází Himmelstosse. Zákopy ho odnaučily. Vlastně si jde pro usmíření. K usmíření dochází a desátník Himmelstosse konstatuje, že bude teď nějaký čas zaskakovat v kuchyni a jako důkaz jim dává k dobru kilo cukru a nedůvěřivému Tjadenovi čtvrt kila másla. K tomu zařizuje, aby chlapci byli odveleni na nějaký čas do kuchyně na škrábání brambor a řepy.

Šichta v kuchyni není jediná milá věc, která vojáky potká. Při koupání se v řece, zpozorují na druhé straně tři krásné mladé dívky. Na večer si domluví rande. Vojáci s sebou vezmou komisárek, paštiky a cigarety, které večer fasovali. Po přeplavání řeky jsou pozváni do domu oněch tří dívek, kde v jejich společnosti stráví příjemný večer. Rozhodně lepší než pouhé okukování plakátu načančané dívky, který zbyl na prknech bývalého frontového divadla.¹⁰⁷

Hlavní postava románu, Pavel Bäumer, je povolán do kanceláře k veliteli roty. Ten mu uděluje dovolenku a cestovní rozkaz. Po ukončení dovolené se má Pavel hlásit ve výcvikovém táboře do kursu. Pavel se loučí se svými kamarády z fronty, nasedá do vlaku a jede domů. Po vystoupení z vlaku se mu vynořují vzpomínky. Vidí velkou košatou lípu a vzpomíná, jak pod ní sedávali. Spatřuje most, po kterém se kdysi procházeli a povídali si o kantorech. Cukrárna, kde jedli zmrzlinu a zkoušeli kouřit cigarety. Obchod se smíšeným zbožím, drogerie, pekárna. Ke všemu se vážou vzpomínky. Ale tak dávno tomu je. Otevírá dveře a vchází domů. Hned na chodbě ho vítá jeho nejstarší sestra Erna. Byt voní po bramborových plackách. Jejich maminka je nemocná – pravděpodobně rakovina. Pobízí Ernu, aby na bramborové placky dala brusinky – Pavel je má rád. Matka se Pavla vyptává, jaké to na frontě je. Neví, co jí má říct. Zalže a pro uklidnění jí poví, že se tam vůbec nemají špatně. Jde pro tortu a vybaluje celý eidamský sýr, který mu Kaczinský sehnal, dva komisárky, máslo, plechovky játrové paštiky, sádlo a sáček rýže. Zde na tom s jídlem také nejsou dobře. Příděly jsou malé.

Proti otcově nelibost se Pavel převlékne z uniformy do civilu a jde s otcem ven posedět na pivo. Otec po něm požaduje, aby vyprávěl historky z války.¹⁰⁸

¹⁰⁶REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 82.

¹⁰⁷REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 85-91.

¹⁰⁸REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 91-98.

„Chápu, že neví, že takové věci nejde vyprávět, a také bych mu rád vyhověl, aby si přišel na své; ale pro mne je nebezpečné vtělovat ty věci ve slova, bojím se, že by vzrostly do obludnosti a nedaly by se pak zvládnout. (...) Tak se omezuju na to, že mu vyprávím pár veselých příběhů. Ale on se mne ptá, zda jsem zažil nějaký boj zblízka. Říkám ne, a vstávám a odcházím.“¹⁰⁹

Další, s kým se Pavel ve svém rodném městě setkává, je jeho učitel němčiny. Pochopitelně ví úplně přesně, jak to na frontě vypadá a že vojáci mají spousty dobrého jídla, načež lidé zde se musí omezovat. Profesor ho vede do restaurace, kde vysedává celá honorace. Každý se vyptává, ale zároveň také přesně ví, jak nejlépe nad Francouzi zvítězit. Pavel zjišťuje, že těm lidem zde vlastně nerozumí. Válka ho změnila. Myslí na své kamarády z války – co asi dělají?

Během své dovolenky jde navštívit Mittelstaedta, který mu sdělí, že Kantorek byl povolán do služby jako domobranec.

Další návštěvu, kterou si Pavel musí odbyt, je návštěva u Kemmerichovy matky. Pláče a křičí, proč raději nezemřel Pavel, místo jejího syna. Ptá se, jak František zemřel. Pavel odpovídá, že byl na místě mrtvý. Nevěří mu – Pavel se musí na místě dušovat a přísahat. Pak mu začíná věřit. Na památku mu daruje jeho fotografii. Po všech návštěvách a zážitcích, hlavní postava a vypravěč románu, dovolené lituje.¹¹⁰

Pavel se vrací do výcvikového tábora. Jediné, co poznává jsou baráky, ve kterých Himmelstosse trápil Tjadena. Z lidí takřka nikoho nezná. Přes den se účastní výcviků, během kterých ho nejvíce baví příroda, kterou popisuje a hra barev a světla, kterou vytváří příroda spolu se slunečními paprsky. Po večerech hraje na klavír nebo s chlapy karetní hry. Vedle jejich baráků se nachází zajatecký tábor s Rusy. Rusové jsou na tom hodně bídně. Většina z nich trpí úplavicí. Jídla dostávají jen tolik, aby nepomřeli. Chodí k vojákům žebrať a rozprodávat to něco málo, co ještě mají, jako například boty. Místo jídla se jim ale spíš dostává výsměch nebo kopanec. Pavel u nich má často strážní službu. Rusové stojí u plotu a nechávají se ofoukávat větrem vanoucím z vřesoviště a od lesů. Vypravěč, tedy Pavel, k nim chová úctu – láme cigarety a rozdává jim je a hovoří s nimi. Poslední neděli za ním přijíždí otec se sestrou. Mluví o matčině nemoci, matka je již v nemocnici. Rakovina se potvrdila.¹¹¹

¹⁰⁹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 98.

¹¹⁰REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 99-109.

¹¹¹REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 109-115.

Pavel se vrací zpět na frontu. Tjaden, Müller, Kropp a Katcza žijí. Krátce nato fasují nové a čisté oblečení. Všechno musí být čisté a uklizené. Přijíždí na návštěvu císař. Po přehlídce vojáci čisté oblečení, které vyfasovali, musí zase odevzdat a obléknout se zpět do svého starého a špinavého mundúru.

Rota jde opět na frontu. Pavel se ujímá akce obhlédnutí – jak dalece jsou nepřátelské zákopy obsazené. Během palby se Pavel schovává do trychtýře, ze kterého po delší dobu nemůže vylézt z důvodu silící střelby. K Pavlovi do trychtýře padá voják. Pod náparem strachu se Pavel připraví do boje a jako první začne cizího vojáka bodat. Voják po bodných ranách jen leží a chroptí. Po několika hodinách, které spolu v trychtýři pobývají, začíná mít Pavel vůči němu výčitky. Otevírá jeho náprsní tašku, ze které vypadávají fotografie ženy a děvčátka. Vedle nich jsou dopisy. Také otevírá jeho vojenskou knížku. Jmenuje se Gérard Duval, býval typografem. Dává mu napít a po posledním vydechnutí mu slibuje, že později, až bude vydělávat, bude jeho ženě posílat peníze. Když se opět shledává s kamarády, ví, že z těch slibů, co dal, jich moc nesplní.¹¹²

Družstvo dostává nový úkol – hlídat vesnici, která je silně postřelována a k tomu proviantní sklad. Je to skoro úkol za odměnu. Vojáci mají všeho nadbytek. Ze sklepení si udělají obývací místnost, kam si dají matrace, peřiny, a dokonce najdou i manželskou postel s nebesy a polštářky, kterou si tam přistěhují. V chlívkou najdou dvě mladá prasata, na poli zeleninu a brambory, ve skladu jsou zásoby luxusních cigaret, koňaku a rumu. Hostina může začít. Jen to čerstvé pečené sele působí na střeva neblaze. Noc kvůli tomu tráví převážně venku.¹¹³

„Z Tjada se stala taková fajnovka, že kouří doutníky jen do poloviny. Velkopansky prohlašuje, že to je jeho zvykem. I Katcza je v ohromné náladě. Sotva otevře oči, volá: „Emile, přineste kaviár a kávu.“ (...) „Kroppe, svědí mě na chodidle, chyťte tu veš,“ praví Leer a natahuje nohu jako herečka.“¹¹⁴

Po čtrnácti dnech ráj končí a pro družstvo přijíždí auto, které je veze zpět k útvaru.

O několik dní později se rota vydává evakuovat nějakou vesnici. Při výbuchu granátu jsou Pavel s Albertem zraněni a převezeni do polní nemocnice. Z polní nemocnice jsou vlakem odváženi domů. Výměnou za pár cigaret mohou ležet poblíž sebe. Vše je čistě

¹¹²REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 120-132.

¹¹³REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 132-136.

¹¹⁴REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 136.

vyprané, vyžehlené. Během cesty se Albertův stav zhoršuje a chtějí ho na další zastávce – kvůli vysoké horečce – vyložit. Pavel hraje, že mu také není dobře a pomocí zápalky nechává rtuť v teploměru stoupnou, aby byl vyložen s Albertem. Dostávají se do katolické nemocnice. Je to štěstí – lepší zacházení a lepší strava. Na pokoji jich je osm. Jeden z nich má „volňáska“. Znamená to, že si může dělat prakticky co chce. Je po zranění hlavy a má potvrzení, že trpí střídavým pominutím smyslů. Albertovi nohu amputují. Pavel se léčí z nejhoršího a dostává dovolenou. Je to ještě horší dovolená, než byla minule. Matka ho nechce pustit pryč. Je zesláblá. Přesto se Pavel se vrací zpět ke svému pluku na frontu.¹¹⁵

Měsíce plynou. Deterdinga popadá smutek po domově a po rozkvetlém třešňovém sadu. Prchá z fronty, ale domů se nedostane – je chycen. Později umírá i Müller. Boty, které zdědil po Kemmerichovi, připadly Pavlovi. Během jednoho útoku také umírá velitel roty Bertinck. Je raněný do prsou a střepina mu urazila bradu. Ta samá střepina trhá Leerovi bok. Je mrtvý.

Léto 1918 je jedno z nejtěžších a nejkrvavějších. Nejsou lidi, není munice. Německo ve válce prohrává. Dalším zraněným je zeměbravec Katczinsky Stanislav. Pavel se ho snaží zachránit a nese ho do polní nemocnice. Cestou však Katczinsky dostane střepinu do hlavy. Pavlův poslední kamarád umírá.¹¹⁶

„Padl v říjnu 1918, v den, jenž byl na celém bojišti tak tichý, že se zpráva vrchního velitelství omezila na větu: Na západní frontě byl klid. Klesl tváří k zemi a ležel, jako by spal. Když ho obrátili, bylo vidět, že se nemohl dlouho trápit – výraz jeho obličeje byl tak klidný a vyrovnaný, až se zdálo, jako by byl málem spokojený, že to vzalo takový konec.“¹¹⁷

---

¹¹⁵REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 137-153.

¹¹⁶REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 160-165.

¹¹⁷REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid, s. 165-166.

3. Tři kamarádi

3.1. Úvodní informace k románu Tři kamarádi

Na románu Tři kamarádi pracoval Erich Maria Remarque celý rok 1934 ve své vile v Portu Ronku. Kniha se původně měla jmenovat Pat, podle hlavní ženské osobnosti v románu. Objevují se zde tři oblíbené Remarquovy životní požitky. Láska k ženám, kamarádská společnost s lahví dobrého alkoholu a automobily. Patrice Hollmannová je obrazem jeho bývalé manželky Jutty Zambonové. Patrice Hollmannová ovšem oproti Juttě oplývá daleko příjemnějšími vlastnostmi. Remarque do postavy Pat vložil krásu, něhu, inteligenci, milostnou vášeň a věrnost. Robert Lohkamp vlastní podobné charakterové vlastnosti jako Erich Maria Remarque.¹¹⁸

Román je psán v ich-formě, literárním druhem je próza. Kompozice je chronologická, při Bobbyho vzpomínkách retrospektivní. Román je psán spisovným jazykem. Objevuje se i zde přímá řeč, nespisovný jazyk, nadávky.¹¹⁹

20. května 1938 se v Americe konala premiéra filmového zpracování románu *Tři kamarádi*. Režisérem byl Frank Borzage a hudbu k němu složil Franz Waxman. Film nedosáhl očekávaného úspěchu.¹²⁰

3.2. Románové postavy

Robert Lohkamp – třicetiletý mladík, který v mládí narukoval do války, která změnila jeho život a pohled na svět. Rozumný mladý muž, který nevěří na pravou lásku, ale bude mít možnost ji alespoň na chvíli zažít.

Otto Köster - nejrozumnější muž z kamarádů. Vlastník dílny. Závodník a bojovník za spravedlnost. Ačkoli jeho srdce plane pro plechové „miláčky“ s motorem místo srdce, pro své kamarády by položil život.

Lenz Gottfried - „poslední romantik“, jak se sám nazývá. Muž s blondatými vlasy, dobrým srdcem a za jakékoli situace se smyslem pro humor a citem dávat životu smysl.

---

¹¹⁸VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 39.

¹¹⁹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi.

¹²⁰VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 45.

Patricie Hollmannová – silná, mladá a krásná dívka, kterou osud potrestal nemocí, která ji nedovoluje žít plnohodnotný život. Přesto si užívá každé krásné chvíle.¹²¹

Jupp – mladistvý pomocník u kamarádů v dílně. Obsluhuje benzinovou pumpu.

Fred – barman a kamarád.

Ferdinand Grau – malíř portrétů již zesnulých osob.

Alfons – silný a klidný chlapík. Hospodský. Dobrý přítel Lenze. Jeho slabostí je sborový zpěv.

Alois – číšník v podniku Café International.

Rosa – prostitutka a Robbyho kamarádka.

Binding – muž s buickem, díky kterému se tři kamarádi seznámili s Patricií Hollmannovou.¹²²

3.3. Děj románu

„Obloha byla žlutá jako mosaz a ještě nebyla začouzená kouřem z továrních komínů. Za střechami továren jasně zářila. Každou chvíli muselo vyjít slunce. Podíval jsem se na hodinky. Ještě nebylo osm. Chybělo čtvrt hodiny.“¹²³

To je začátek dobrodružství třech kamarádů. Kluků, kteří spolu prožili válku a později se zase dali dohromady díky dílně, ve které je Köster zaměstnal. Řeč je o Robertovi Lohkampovi, Gottfriedu Lenzovi a Ottovi Kösterovi. Jsou to sympatičtí pijáci s vytříbeným smyslem pro humor, neustálou silou bojovat za spravedlnost a i přes nepřízeň osudu mají touhu užívat si všech naplňujících věcí, které život přináší.

Děj začíná v dílně. Robert Lohkamp slaví třicáté narozeniny a vzpomíná na svůj dosavadní život. Roky 1917 a 1918 strávené ve válce, roku 1920 byla jeho matka v nemocnici (rakovina v posledním stádiu); 1922 byl železničním pracovníkem v Durynsku; 1923 reklamním šéfem továrny na gumu; minulé narozeniny trávil v podniku Café International, kde byl zaměstnán jako klavírista, aby vytvářel příjemnou atmosféru. Jeho vzpomínání naruší vtrhnutím do dveří jeho kamarádi, kteří pochopitelně na jeho narozeninový den nezapomněli a kromě rad do života ho odmění i amuletem a rumem, který se v ranním slunci zatřpytí jako jantar. Po drobné ranní oslavě

¹²¹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi.

¹²²REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi.

¹²³REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 3.

se pouští do práce a pracují na rozdělaném cadillacu. Po celodenní práci si za odměnu vyrazí ven, aby dooslavili Robbyho narozeniny. Vyrazí si na projížďku. A to ne ledajakým autem, ale Karlem! Karel je jejich chloubou a pýcha dílny. Nepůsobí zrovna vzhledně, má staromódní karoserii, a ne nadarmo se mu přezdívá „strašidlo silnic“. Ovšem co mu ubírá na vnějšku, to víc doplňuje vnitřkem. Je to automobil se závodní duší. „*Karel – strašidlo silnic*“.

Cestou do restaurace, kdy se Karel prohání po silnici a svádí ostatní automobily k závodění, se k nim přidává buick. Karel vypadá jako jednoduchý cíl, a tak majitel buicku sešlapuje plyn a chce si dopřát vítězství. Köster, Lenz a Robby to zpozorují a při každém přišlápnutí plynu se snaží tvářit o to víc lhostejněji. Řidič buicku začíná zjišťovat, že Karel nebude tak jednoduchý cíl a pevně v rukách svírá volant a přidává plyn, co buickovi síly stačí. Köster přidá plyn a buicka předjedou. O to víc nezájemně se snaží tvářit. K restauraci na parkoviště k nim zanedlouho dorazí poražený buick. I přes původní nevrle pohledy a odsekávající zvědavé otázky ze strany majitele buicku se postupně muži spřátelí. Možná to má i za následek přítomnost dámy, která zničehonic vyleze z auta a „naše kamarády“ svým půvabným vzhledem uchvátí. Hned je jasné, že nechat tuhle šanci bez povšimnutí by byl hřích. Robert, pod záminkou, aby se druhý den optal, zda ona a řidič buicku pan Binding došli domů v pořádku, si od dívky bere lísteček s jejím jménem a adresou.

Následný den byla neděle. Robbymu trvalo celý den, než si promyslel, zda dívce zavolat nebo ne. Byl navštívit podnik Café International, pak se zastavil u Köstera v dílně a pomáhal mu s cadillacem. Navečer se rozhodl a dívce zavolaal. Namísto optání, jak se jí vede, si s ní rovnou domluvil schůzku. Den zakončil s Ottou Kösterem na zápase boxu.

V den schůzky Robbyho a Patricie Hollmannové Lenz sepisoval inzerát na hotový cadillac. Pak jeli vyzvednout fordku, jejíž majitel s ní naboural do zdi. Na sedadlech byly černé skvrny od krve jeho manželky, která autohavárii nepřežila. Byla ve čtvrtém měsíci těhotenství. Majitele auta nejvíce zajímala nová barva střechy.¹²⁴ „*Běžovou, myslím. Jemnou barvičku.*“¹²⁵ Naporoučel si.

Robby ten den z práce odcházel bez udání důvodu dříve. Sraz s Patricií Hollmannovou měli v kavárně.

---

¹²⁴REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 3-30.

¹²⁵REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 30.

„Místnost byla přeplněná tlachajícími ženami. Octl jsem se v typické dámské cukrárně. „Kávu, čaj, čokoládu?“ zeptal se číšník a ubrouskem mi smetl ze stolu spoustu drobků z pečiva na oblek.

„Velký koňak,“ objednal jsem.“¹²⁶

Krátce nato dívka dorazila. Všude bylo obsazeno a vlastně ani jednomu se cukrárna nezamlouvala. Tak zašli do jiného podniku. Tím byl Café International. Robert se poměrně rychle kvůli své nervozitě dostal do opileckého oparu a večer nabral spád. O to horší bylo vystřízlivění, když Patricii doprovázel domů. Zprvu se vynořily výčitky a pak jen útěcha, že ho poznala v tom „správném světle“.

Během dalších dnů se Robbymu v srdci uhnízdila morální kocovina, kterou prohluboval Lenz, který o jejich setkání neměl tušení a vyčítal mu, proč se o dívku, kterou potkali v baru, dále nezajímá. Zprvu se Robert bez nálady připojil k oslavě Lilly, která bývala prostitutkou, ale momentálně měla před sebou lepší vyhlídky v podobě muže, který si ji chtěl vzít. Tak za pomoci Rosy – též prostitutky – pořádala menší rozlučkovou oslavu. Rosa byla Robertova kamarádka, proto byl také zvaný. Po oslavě se vrátil do dílny. Později dal přeci jen na rady Lenze, jenž se sám přezdíval jako „poslední romantik“ a zaslal Patricii květiny. Na základě květin si domluvili další schůzku.

Robert si na schůzku od Köstera vypůjčil cadillac a Patricii vyzvedl doma. Zprvu jeli do lokálu k Alfonsovi, který miluje sborový zpěv a stále ho na deskách přehrává, na večeri. Poté se s cadillacem jeli projet městem. Patricie byla z jízdy unešena, a tak jí Robert nabídl, ať si vyzkouší řídit. I přes počáteční obavy si nakonec dívka za volant sedla a bez veškerých zkušeností se snažila auto uvést do pohybu.¹²⁷

„Proboha, vždyť jedeme příliš rychle!“

Pohlédl jsem na tachometr. „Jedete pětadvacítkou. Ve skutečnosti je to dvacítko. Slušná rychlost pro běžce na dlouhé trati.“

„Mně to připadá jako osmdesátka.“

(...) Cadillac se trošku motal sem a tam, jako by měl v nádrži místo benzínu koňak, a občas brnkl o okraj chodníku – ale vcelku to šlo docela dobře a dopadlo to tak, jak jsem si myslel: získal jsem převahu, protože se z nás náhle stali učitel a žák, a toho jsem využil.“¹²⁸

¹²⁶REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 30.

¹²⁷REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 31-67.

¹²⁸REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 67.

Robert poté za odměnu navrhl skleničku v nějakém podniku. Patricie navrhla ten, kde byli posledně, jelikož se jí tam prý minule velice líbilo. Robby nevěřil svým uším. Do podniku ji vzal. Uvnitř se potkali s Lenzem, který je vytáhl na kolotoče. Ale jen u kolotočů to neskončilo. Velkým lákadlem se pro ně stalo házení kroužků. Bývalým vojákům, kteří měli z války nacvičen hod granátem, to nedělalo žádnou obtíž. Věci, které vyhráli, rozdali potřebným.

Dva dny na to se mohlo začít slavit. Robert Lohkamp prodal – skoro jako rozený obchodník – cadillac. Ze sedmi tisíc marek slevil patnáct set marek. Cadillac byl prodán za krásných pět a půl tisíce marek. A to byl důvod k radosti. Po prodeji vozu jeli s Karlem trénovat, jelikož Otto přihlásil Karla na závody.

Robby se připravoval na další schůzku s Patricií. Pozval ji k sobě do bytu. Snažil se ze svého doupěte udělat alespoň trochu obyvatelný byt. Nejdříve si od bytné zapůjčil z chodby křesla. Poté od sousedů lampu a nakonec od další sousedky gramofon a desky. Naneštěstí k schůzce nakonec nedošlo. Patricie Hollmannová se omluvila, že má důležité jednání s Bindingem a ještě s další osobou. Ačkoli to Roberta zprvu vzalo, že Bindingovi a někomu cizímu dává přednost, skončilo jejich malé a rychlé setkání přesto šťastně. Mezi Robertem Lohkampem a Patricií Hollmannovou došlo k políbení, které je oba sblížilo.

Byla neděle. Den závodů. Sešli se tam všichni: Grau, Valentin, Lenz, Patricie a také Jupp, patnáctiletý hoch, který klukům vypomáhal na dílně s benzinovou pumpou. Teď měl tu čest jet s Kösterem závod. Závod byl dlouhou dobu nerozhodný. Karlovi z cizích lidí nikdo nefandil, ba naopak. Ale v posledních zatáčkách se Köster s Karlem rozjeli. Köster to risknul a během závodu ani jednou neměnili pneumatiky. To Karlovi dodalo čas a blížil se čím dál rychleji kupředu. Karel dojel do cíle s náskokem dvou metrů. Závod byl jeho. Pat s Robertem odcházeli ze závodů dřív a šli se projít. Nejdřív posedávali na lavičkách u hřbitova a pak pod nápořem mlhy a chladna Robert pozval Pat k sobě domů. I přesto, že vypůjčené věci už z pokoje zmizely, Pat se pokoj líbil. Objevila tam kufr s nálepkami z dobrodružných cest po jižní Americe, který Robbymu daroval Lenz. Pat chtěla, aby ji Robby o cestách vyprávěl. Nechtěl ji zklamat, a tak se do dobrodružných výprav, které měl naposlouchané od cestovatele Lenze vcítit a začal vyprávět.¹²⁹

„Spala v mé náruči. Často jsem se probouzel a díval se na ni. Přál jsem si, aby noc nikdy neskončila.

¹²⁹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 68-109.

Ford byl hotový a v dílně nebyla další práce. Bylo třeba něco podniknout. Robby a Köster se vydali na dražbu, kde se dražilo taxi. Chtěli ho koupit. Taxi se docela dobře prodávalo i nadále. Podařilo se jim ho vydražit za osmnáct set padesát marek.

Odpoledne si pekař přijel pro svou již opravenou fordku. Dostihl ho sentimentalismus. V dobrém vzpomínal na svou ženu. Bylo očividné, že s osůbkou, se kterou tam byl minule vybírat novou barvu auta, není tak šťastný. Robert mu navrhl, že pokud chce dodatečně udělat pro svoji ženu nějaký dobrý skutek, mohl by jí nechat namalovat portrét podle jejích fotografií. Pekař s nápadem souhlasil. Robert ho vzal za svým známým Ferdinandem Grauem. Po pár obchodních lží ze strany Ferdinanda se nakonec domluvili.

Robby byl na cestě k Pat. Cestou jí v městském parku – pod nelibým dohledem plným nadávek od nějaké vyšší šarže na penzi natrhal šeríky. Poprvé šel k ní domů. Její byt ho ohromil. Byl vybavený krásným nábytkem, pastelovými záclonami a k dokonalosti nechybělo ani rádio. Pat vyprávěla, že kdysi byt patřil její matce. Ona ho potom rozdělila a část bytu pronajímala. Když už později byt neutáhla, celý ho prodala a nechala si část pronajmout. Popíjeli kávu, jedli pečivo, kouřili cigarety a Robert popíjel rum, který mu Pat koupila. Chtěla mu koupit ten nejlepší, ale jako neznalé ji někdo podvedl a rum jí naředit. Robby to poznal, ale nedal na sobě nic znát. Ačkoli se pak rozloučili a Robby odešel, kolem jedenácté večer se pro Pat znovu vrátil a odvezl si ji domů.¹³¹

*„Nerozsvítíl jsem. Blesky osvětlovaly pokoj. Bouře byla přímo nad městem. Hrom stihá hrom. „Ted' tu konečně můžeme jednou křičet,“ zvolala Pat, „bez obav, že nás někdo uslyší!“*¹³²

Obchodů bylo málo. Proto se kluci na dílně rozhodli, že budou využívat taxi. Jako první měl službu Robby. Proniknout mezi sektu taxikářů, nebylo zrovna jednoduché, ale pár výstražných ran a runda alkoholu dokáže spojovat. Služba byla poměrně výnosná. Večer, při svitu měsíce a vůně šeríků, se dnešní úspěch šel hromadně oslavit.

Robby a Pat si vyrazili do divadla. Pat na sobě měla šaty ze stříbrného brokátu. Zdály se úzké, ale ve skutečnosti byly široké, aby jí nebránily při chůzi. Vpředu byly uzavřené

¹³⁰REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 111.

¹³¹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 122-134.

¹³²REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 134.

a vzadu měly hluboký špičatý výstřih. K tomu jí ladily stříbrné střevíčky. Divadelní pohodový zážitek narušil jakýsi muž jménem Breuer. Dávny známý Pat. Po představení je pozval do podniku Kaskade. Breuerova společnost Robbymu vadila. Breuer se po celou dobu kolem Pat nachomýtal, tančil s ní a byl na ni maximálně milý a zdvořilý. Od jeho přátel se dozvěděl, že byl do Pat vždy zamilovaný. Po všech peripetích, kdy byl Robert z celého večera mrzutý a naštvaný a šel zapíjet do baru žal se svými přáteli, nastalo usmíření ve chvíli, kdy se nad ránem vracel domů a na schodech ho čekala schoulená Pat. Příští den prožili jen spolu, bez všech ostatních, kteří jejich lásce nepřáli.

Týden nato se v jejich dílně objevil pekař, kterému spravovali fordku. Sháněl se po větším autě. Pravděpodobně jeho nová milenka s malou fordkou spokojená nebyla. Tázal se po cadillacu. Ve chvíli kdy bylo znát, že by za něj dal i tu původní cenu, tedy sedm tisíc marek, dostal Robby nápad. Zavolal novému majiteli cadillacu, panu Blumenthalovi, a domluvil si s ním schůzku. Na té ujednali, že společně cadillac prodají za sedm tisíc marek, přičemž Blumenthal vydělal pět set marek a Robby tisíc marek. Fordka šla na protiúčet za dva tisíce marek. Zaplacený obrázek jeho zesnulé ženy zůstal u Ferdinanda Graua. Jeho nové černošské paní by se pravděpodobně doma nelíbil.

Robby si vzal dva týdny dovolené a s Pat si vyrazili na k moři. Köster jim pomohl sehnat ubytování u nějaké paní Müllerové. Čekaly je dva týdny plné slunce, moře, výletů, květin, dobrého jídla a pití. Hned poté, co se ubytovali, vyrazili k moři, zaplavat si. Pat byla ve vodě téměř po celou dobu, co u moře trávili. Uprostřed vln se sem tam vynořila její koupací čepice. Racci skřehotali. V dálce na obzoru plul parník. Během idylky se Robertovi začaly vracet zážitky z války, kdy i s ostatními vojáky dostali dovolenou a trávili ji u moře. Pat se vrátila na břeh a byla spokojená. Nadšeně mluvila o večerním koupání. K tomu ale nedošlo. Byla unavená a šla si brzy lehnout. Robert se šel projít po pobřeží.

Když se takhle jednou procházel po pobřeží a díval se na západ slunce, povšiml si, že k němu běží paní Müllerová. Z dálky Robby vůbec neslyšel, co křičí. Až když se vzájemně přiblížili, zjistil, že se děje něco špatného a spěchal dovnitř za Pat.¹³³

„Tam na posteli ležela Pat se zakrvácenými nadry, s křečovitě zaťatými rukama, a z úst se jí řinula krev. Vedle ní stála slečna Müllerová s ručnickou a mísou vody. (...) „Má chrlení krve,“ vysvětlovala. Bylo mi, jako by mě někdo praštil kladivem.“¹³⁴

¹³³REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 178-189.

¹³⁴REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 190.

Robert okamžitě běžel pro doktora. Ten, když dorazil, ptal se ho, kde se Patricie léčí. Nechápal – nikdy mu nic neřekla. Pat ze sebe vyhrkla jméno Jaffé. Staral se o ni profesor Felix Jaffé. Bylo třeba ho urychleně sehnat. Robert se mu zkoušel dovolat, ale sestra v nemocnici nevěděla, kde momentálně je. Robby byl bezradný, nevěděl, co si počít. V tu chvíli ho napadl Köster. Ve chvíli, kdy se jeho hlas ozval ve sluchátku, byla situace klidnější. Vysvětlil mu celý problém. O chvíli později seděl profesor Felix Jaffé v Karlovi a s Kösterem uháněli za Pat. Lenz mezitím zavolal doktorovi, který byl u Pat a vysvětlil mu instrukce, které měl od Felixe Jaffa. Do dvou hodin byli a Pat a Robbyho. Doktor dívku vyšetřil a poskytl jí pomoc. Robby mu nabídl svůj pokoj, aby zde mohl přespat. Köster s Robbym přespali v autě.

Po dvou týdnech na tom Pat byla zdravotně mnohem lépe. Čekala je cesta domů. Rozhodli se, že domů pojedou vlakem. Čekali, až si Lenz přijede pro auto. Přijel s Juppem, kterého nechal auto řídit. Doma Robby Pat uložil a počkal až usne. Byla na ní vidět únava a smutek. K posteli jí dal kytici růží od Köstera, aby měla hned po probuzení na co myslet.

Když dorazil domů, bytná Zalewská mu sdělila, že se uvolnil pokoj, paní Benderová se odstěhovala. Myšlenka volného pokoje se Robbymu přemílala v hlavě. Pat u bytné Zalewské? Vedle jeho pokoje? Nedokázal si to představit. Krátce na to se opět vrátil do bytu Pat. Když se Pat probudila, vyrazili si na jídlo k Alfonsovi. Poté následovala návštěva baru. Lenz Patricii připravoval speciální brazilský koktejl, o kterém prohlásil, že je velmi silný – je v něm rum a vodka. Pat se zdál slabý, ale nepoznala, že je nealkoholický. Snažili se, aby vše zůstalo při starém a nebylo s ní zacházeno jako s nemocnou.

Pat se k paní Zalewské nakonec nastěhovala. Robby stále přemýšlel, jak jí udělat šťastnou. Když ho čekala služba taxikáře, šel prohodit pár slov s kolegou. Ptal se, jak obstarat ženě, která je stále sama, zábavu. Gustav, se kterým se původně porvali a následně skamarádili, mu dal jednoduchou radu. Aby jí opatřil dítě nebo psa. Psa! Robbymu se nápad zalíbil. Gustav mu dokonce jednoho pomohl zdarma sehnat. Byl to irský teriér. Ještě, než mohl Pat dovést nového domácího mazlíčka, měl domluvenou schůzku s profesorem Felixem Jaffém. Profesor mu vysvětlil, že tahle nemoc je nevypočítatelná. Může dojít jak ke zlepšení, tak ke zhoršení. Vyprávěl, že před dvěma lety byla na šest měsíců v sanatoriu, tam se její stav zlepšil. Momentálně má zasažené obě plíce, pravou méně, levou silněji. Na podzim bude muset opět do sanatoria. Zde

zůstat nemůže. Robbyho to vzalo. Procházel fázemi vzteku a lítosti. Doktor ho vzal s sebou na vizitu. Viděl ženu, která místo nosu měla pouze mokvavou červenou ránu a v ní dvě díry. Muže s vysokými horečkami, posetého červenými skvrnami a v bezvědomí. Ženu s otravou veronalem. Muže bez žaludku. A další případy. Doktor mu řekl, že mnoho z nich se vyléčí. Chtěl mu dodat odvalu bojovat, vtisknout mu naději, ukázat, že v tom s Pat nejsou sami. A že se vyplatí bojovat.

Cestou domů se Robby stavil pro psa. Když ho přivedl k Pat do pokoje, byla z něj nadšená. Vyprávěla, že stejnou rasu měla i kdysi její maminka, jmenoval se Billy. Tenhle bude jeho jmenovcem. Okamžitě se skamarádili. Večer si vyrazili ven. Společně s Lenzem, Kösterem a Billym.¹³⁵

Tři kamarádi a Jejich společník Jupp jeli projet Karla. Během vyjížďky byli svědky dopravní autonehody způsobené motocyklistou. Přijeli k autonehodě a zraněné lidi z limuzíny – muže a ženu – vytáhli z automobilu a odvezli je do nejbližšího sanatoria. V sanatoriu je však odmítali přijmout a ošetřit. Měli víc výmluv než rozumu. Bylo třeba jim pohrozit špatnou recenzí do tisku a až poté byli ochotni pacienty převzít. Muž je požádal, aby se postarali o jeho auto a dali ho dohromady. Než však k limuzíně přijeli, někdo je předběhl. Od kováře, u kterého si půjčovali vlek a lano, se dozvěděli, že to jsou bratři Vogtové. Co se jim dostane do spárů, už nepustí. Začala rvačka o auto, která skončila vítězstvím kamarádů. Černý vůz si odtáhli do své dílny. Robert se vracel domů za Pat s nosem jako okurkou. Památka na rvačku. Nahlédl do místnosti a díval se na Pat. Seděla na zemi před zrcadlem a opravovala si klobouček, vedle ní ležel pes. Bylo pro něj krásné a stále nové vracet se domů, kde někdo čeká.

Měsíce mýjely. Srpen byl teplý, v září bylo ještě téměř letně, ale konec měsíce prolil déšť. Na podzim došlo v apartmánu paní Zalewské k neštěstí. V jednom z bytů bydleli muž a žena Hassovi. Často se hádali a Hass chodil často k Robertovi. Odpočinout si a postěžovat. Měli se ženou problémy. Pan Hass tvrdě pracoval a když bylo potřeba, zůstával v práci přesčas, jen aby nedostal výpověď. Jeho manželka byla doma a vyčítala mu, že si s ním nic neužije. Když odchytil Robbyho tentokrát, byl skleslejší víc než kdy dřív. Žena se mu od včerejšího večera nevrátila. Bloudil nešťastně po apartmánu a nevěděl, co má dělat. Když znovu zaklepal na Lohkampovy dveře, podal mu dopis, který mu nechala žena, aby si jej přečetl. Oznamovala mu, že už se k němu nikdy nevrátí. Našla si někoho, kdo jí rozumí. Prý to bude lepší pro oba. Byl

---

¹³⁵REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 214-241

bezradný. O několi hodin později ho našli oběšeného.

Uprostřed října si Robbyho nechal zavolat Jaffé. Od začátku bylo jasné, o čem chce hovořit. Odjezd Pat byl nevyhnutelný. Bylo nutné odjet zítra. Papíry ohledně sanatoria měl již vyřízené na stole. Robby šel o všem říci Kösterovi a koupit jízdenky. Pak šel za Pat a pomohl jí zabalit všechny její věci. Pár věcí zabalil i sobě. Ačkoli v bytě Pat zůstal veškerý nábytek, bez jejích věcí působil byt prázdně a opuštěně. Pat se šla rozloučit s personálem.¹³⁶

„Připrav se!“ zašeptal jsem Pat, „obejme tě.“ V příštím okamžiku už Pat zmizela na obrovských nadvětrách. V mohutném obličejí nad ní cukalo. Ještě vteřinu a Pat by se neodvratně utopila v slzách; (...) „Vidíte v tomhle mladém muži zlatý poklad, slečno Hollmannová. A zatím je to nanejvýš pozlacená láhev od kořalky!“¹³⁷

Lenz čekal dole u auta a při jejich příchodu otevíral dvířka taxíku. V autě čekaly na Pat růže. Jeli na společnou večeři k Alfonsovi. Po ní Robby s Pat odjeli vlakem do sanatoria. Pat dostala pokoj číslo 79. Robby mohl být ubytovaný v dependanci vedle sanatoria. Zůstal zde s Pat celý týden.

Když se vrátil domů, šel z nádraží rovnou do dílny. Tam ho čekalo nemilé překvapení. Otto a Gottfried mu sdělili, že auto, za které se poprali, dali dohromady a odvezli, přešlo do konkurzního řízení. Majitel udělal úpadek. K tomu nebyl vůz pojištěný. Autodílna přestává vydělávat. Doba začíná být čím dál tím víc zoufalá.

Večer si Robby vyrazil do Internationalu, aby něco pojedl. V podniku se potkal s Rosou. Všichni ho mile vítali. Pak si všiml, že vedle Rosy sedí také Lilly. Ta Lilly, která měla před půl rokem oslavu rozlučky. Byla zpět. Poté, co jí došly peníze, které její manžel utratil, nastaly hádky a rozvod. Robby si sedl za klavír a pro lepší atmosféru hrál. Z ničeho nic Rosa procitla a vykřikla. Ve dveřích se objevil její idol, se kterým měla malou holčičku, kterou odložila do útulku a pravidelně ji chodila navštěvovat. Po dlouhé době se zde z ničeho nic zjevil. Rosa byla šťastím bez sebe. Vypil piva, obral jí o peníze a poslal ji do služby. Byla šťastná. Později šel Robby do baru za ostatními. Trochu popili a pak si Köster a Robby udělal projížďku Karlem – Otto ho učil techniku na projíždění zatáček. Snažil se ho zbavit stesku. Zabralo to.

Začátkem listopadu byli kamarádi nuceni prodat citroena. Většina lidí postavila v zimě auto na špalky, aby nemuseli platit daň a ušetřili za benzin. Nebyla práce. Tou

¹³⁶REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 247-284.

¹³⁷REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 284.

dobou dostal Robby nabídku od hostinského z Internationalu na večerní hraní na klavír. Díky tomu mohl přenechat taxikaření Lenzovi a Kösterovi.

Studené zimní měsíce a čas strávený bez Pat vůbec neutíkaly. Přiloudal se Štědrý den. Hostinský v Internationalu dostal povolení mít otevřeno i na Štědrý den. Rosa s ostatními děvčaty a „tepoloušem Kiki“ ozdobili stromeček, pod kterým se večer rozdávaly dárky. Přes den byl Robby v apartmánu paní Zalewské. Paní Hassová se vrátila do pokoje, kde původně s jejím manželem bydleli. Bylo na Robertovi, aby jí informoval o smrti manžela. Byla vyparáděná, měla noblesní klobouk a drahou brož. Nejspíš chtěl ukázat, že se má dobře. Když se dozvěděla o manželově smrti, během vteřiny zestárla. Robby zatelefonoval Pat a vrátil se do Internationalu. Mezi dárky byl i jeden pro něj.¹³⁸

„Skutečně tam bylo mé jméno, napsané dokonce ve dvou barvách, červeně a černě. Jablka, ořechy, pomeranče – od Rosy vlastnoručně upletený svetr, od hostinského trávově zelený motýlek, od teplouše Kikiho pár růžových ponožek z umělého hedvábí, od krásky Wally kožený pásek, od číšníka Aloise půl láhve rumu, od Marion, Liny a Mimi dohromady půl tuctu kapesníků a od hostinského dvě láhve koňaku.
”¹³⁹

Robbyho to dojalo. Přiznal se, že poslední nadílku dostal naposledy někdy před válkou. Na oplátku jim hrál písně, které mají rádi. Později dorazil i Otto a Gottfried. Kromě toho vzal s sebou také na vánoční večírek Georga. Bydlel také u paní Zalewské a tvrdě si vydělával na studia. Když ho z práce vyhodili, začínal se mu jeho sen o dostudování rozplývat. Robby ho přemluvil, aby s ním na večírek šel. Líbilo se mu tady a k tomu mu Robby mezi svými známými našel práci.³¹³⁻³¹⁵

Jednoho chladného lednového večera seděl Robby v Internationalu a hrál s hostinským karty. Venku bylo rušno, probíhaly stávky. Kolem jedenácté přišel do baru Köster. Vyprávěl, že jsou v sálech rvačky a na ulici už několik raněných. Za chvíli má končit velká schůze a pak to znovu začne. Lenz na jedné z těchto schůzí byl. Bylo třeba ho najít. Povedlo se to ve správný čas v houfu, který zrovna vycházel ze sálu. Gottfried byl v rukou nějakého zuřícího vousáče. Köster pronikl do houfu a za chvíli z něho vytáhl Lenze za límec a rychle šli směrem ke Karlovi.¹⁴⁰

¹³⁸REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 285-313.

¹³⁹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 313.

¹⁴⁰REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 313-322.

„Šli jsme ulicí. Na druhé straně se proti nám blížilo několik lidí. Byli to čtyři mladíci. (...) Zastavili se a zadívali se na nás. „Támhle je!“ zvolal náhle ten s holenicemi a přeběhl ulici směrem k nám. V příštím okamžiku třesky dva výstřely, mladík odskočil a všichni bleskurychle zmizeli. Viděl jsem, jak se Köster chystá ke skoku, udělal podivný obrat, rozpráhl ruce, vyrazil přidušený výkřik a snažil se zachytit Gottfreida Lenze, který tvrdě padl na dlažbu.“¹⁴¹

Naložili ho do Karla a rychle odvezli do nemocnice. Lékař konstatoval, že byl skoro hned mrtvý. Byl zasažen dvěma kulkami. Otto a Robby před policií vypovídali, že si hochy, kteří je napadli, nepamatují. Chtěli si to s nimi vyřídit sami.

V únoru Robby a Otto naposledy seděli ve své dílně. Museli ji prodat a čekali na dražebního komisaře. Součástí prodeje bylo i jejich taxi. Lenz mu přezdíval „dojná kráva.“ Köster se měl uchytit jako závodní jezdec u jedné malé autofirmy. Robby nadále zůstával jako klavírista v Internationalu a chtěl si najít ještě denní přivýdělek, aby vydělal na sanatorium pro Pat. Opustili kancelář a jeli na večeři. V podniku, kde zastavili, se oslavoval masopust a všude bylo plno slavnostně naladěných lidí. Robby si odskočil do umývárny a cestou ztuhnul. Zahlédl muže, který zabil Gottfrieda Lenze. Než to stačil Ottovi říct, muž zmizel. Köster poslal Robbyho pryč a sám po něm pátral. Do doby, než ho vyzvedl Robby a pověděl mu, že to Alfons už vyřídil. Odesl to roztrženým stehnem. Robby vzal Ottu k sobě domů. Když přišli, paní Zalewská vyšla ze salonu a oznámila Robbymu, že obdržel telegram. Bylo tam napsáno: „Robby, přijed' brzy-“¹⁴²

Otto a Robby neváhali. Sedli do Karla a druhý den byli v sanatoriu. Pat měla před nedávnem malé krvácení, ale už jí bylo lépe. Lékař Robbymu dával jistou naději, ale zároveň připomněl, že má zasaženy obě plíce a že to je nevyzpytatelná nemoc. Po celou dobu se snažili Pat co nejvíce rozptýlit. Chodili do barů, vyrazili si do obce na večeři, tančili, hráli šachy a karty, užívali si. Přišlo i na poslední projížďku Karlem. Směrem dolů, do města, domů. Aby Pat vrátili naději, že za pár měsíců tudy domů může odjet. Pak Köster udělal elegantní oblouček, aby nebylo znát, že se otočili a uháněl s Karlem opět nahoru k sanatoriu. Pat přitom Robbyho objímala a tiše plakala. Pak se Köster připravoval k odjezdu. Robbymu slíbil, že mu zajistí peníze, aby společně s Pat mohli zůstat v sanatoriu. Pat nechala pozdravovat Lenze, o jehož smrti neměla tušení, políbila Ottu a ten pak s Karlem odjel. Krátce na to Robbymu na poště vyplatili dva tisíce marek a přidali Ottův dopis. Krátce přemýšlel, kde Köster peníze vzal. Pak to

¹⁴¹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 322.

¹⁴²REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 327-340.

pochopil. Prodal Karla.

Zdravotní stav Pat se zhoršil. Už nesměla ani vstávat z postele, jen ležet. Nejvíce se bála poslední hodiny mezi nocí a ránem. Jinak byla statečná. Robby nechal přenést postel ze svého pokoje k ní do ložnice. Nesměla moc mluvit, a tak jí stále do kola vyprávěl vtipné historky nejen ze školních let. Poslouchali rádio, povídali si, držel ji v náručí a utěšoval. Pak šlo vše najednou velice rychle.¹⁴³

„Zemřela v poslední hodině noční, než nastalo jitro. Zemřela v těžkých bolestech a nikdo jí nemohl pomoci. Pevně svírala mou ruku, ale nevěděla už, že jsem u ní.“¹⁴⁴

---

¹⁴³REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 340–383.

¹⁴⁴REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi, s. 375.

4. Porovnání – Na západní frontě klid vs. Tři kamarádi

Hlavním rozdílem mezi oběma díly je doba. Román *Na západní frontě klid* se odehrává za první světové války, která probíhala mezi léty 1914 – 1918, a popisuje život mužů na frontě. Dennodenní boj o přežití, strach, zoufalost, bezmocnost, nelidskost, ztráta iluzí. Na druhou stranu se zde objevuje přátelství, chuť bojovat za svou vlast a chuť žít.¹⁴⁵

Oproti tomu román *Tři kamarádi* má širší škálu tématu. Nepohybujeme se na tom samém prostoru, tedy na frontě a ubikaci, jako ve válečném románu, ale postavy se ocitají v meziválečné zoufalé a těžké době a musí se v ní naučit žít. Hledají si práci, která jim vydělá na živobytí. Ale přesto, že jsou svázány životními pracovními povinnostmi, je dalším hlavním rozdílem svoboda. Nejsou vázány na velitele, rotu ani protivníka. Nejsou drženy na frontě, v polích nebo ubytovnách. Mají volné večery, které převážně tráví ve společnosti přátel, někde v restauracích a barech. Mají svůj volný čas, který patří jen jim a jejich myšlenkám. Dalším rozdílným faktorem je láska.¹⁴⁶ Zatímco v románu *Na západní frontě klid* láska nehraje roli, jediné, co se v knize o nějakém sblížení dvou osob můžeme dočíst, je malé jednověčné povyražení s děvčaty,¹⁴⁷ naopak v románu *Tři kamarádi* je to hlavním motivem knihy. Tím se dostáváme k dalšímu rozdílu těchto knih, a tím je vstup ženské osobnosti do románu *Tři kamarádi*.

A pak se zde objevuje jeden společný faktor, a tím je válka. V první knize je zastoupena přímo, v druhé nepřímo. Dílo *Na západní frontě klid* čtenáře do války přímo

---

¹⁴⁵REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*.

¹⁴⁶REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*.

¹⁴⁷REMARQUE, Erich Maria. *Na západní frontě klid*.

vtahuje a ukazuje mu přímé boje odehrávající se na frontě.¹⁴⁸ V románu *Tři kamarádi* se žádných válečných bojů nedočkáme. Přesto jsou hrdinové románu válkou ovlivněni. Hlavní postavy Robby, Gottfrie a Lenz jsou přátelé z války. Válku sice přežili, ale dost často na ni vzpomínají nebo se jim vzpomínky na ni v mysli rodí samy. Další nepřímý válečný faktor je zobrazen i na hlavní ženské osobnosti románu – Patricii Hollmannové. Trpí tuberkulózou, na kterou v závěru knihy umírá. Lékař konstatuje, že choroba je způsobena nedostatkem potravin v době dospívání, kvůli válce.¹⁴⁹

Za společný prvek mohou být brány i charakterové vlastnosti knižních hrdinů. Oplývají dobrotou, chutí k dobrému alkoholu a smyslem pro humor v každé době. Mají touhu zachraňovat svět, ať na frontovém poli¹⁵⁰ nebo při každodenním boji za spravedlnost. Ať je to rozdání dárek potřebným, které vyhráli v kroužkách na pouti nebo je to pomsta jejich kamaráda Gottfrieda Lenze, kterého nějací mladíci zabili.¹⁵¹

---

¹⁴⁸REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid.

¹⁴⁹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi.

¹⁵⁰REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid.

¹⁵¹REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi.

5. Společné prvky Remarquových děl

Mezi tři základní společné prvky jednoznačně patří láska, přátelství a válka. Začneme třeba láskou a mějme přitom na paměti – nebyl by to Remarque, aby to neskončilo tragicky. Pokud nebudeme počítat dílo *Tři kamarádi*, lásku jistě najdeme v románu *Nebe nezná vyvolených*. Automobilový závodník Clerfayt, který se ve švýcarských Alpách v sanatoriu seznámí s nemocnou dívkou Lilian, trpící tuberkulózou. Ta ho uprosí, aby ji vzal s sebou dolů, do normálního světa, aby si mohla užít poslední chvíle svého života. Po společně prožitém dobrodružství a užívání si života Clerfayt umírá na zranění způsobené při závodě v Monte Carlu. Lilian umírá o šest týdnů později v sanatoriu.¹⁵²

Dalším dílem s námětem lásky je rozhodně román *Čas žít, čas umírat*. Příběh Ernsta, který dostává dovolenou a vrací se na pár týdnů domů do Německa. Potkává se zde se svojí bývalou spolužačkou, se kterou prožije milostný románěk, na základě kterého uzavřou sňatek. Poté se Ernst vrací na frontu, kde umírá.¹⁵³ Roku 1958 byl tento román zfilmován. Zajímavostí je, že v něm hraje sám Erich Maria Remarque, profesora Pohlmana. Je to jeho jediná role.¹⁵⁴

Dalším románem s tragickým koncem je *Noc v Lisabonu*. Milostný příběh Heleny a Josefa Baumanna. Po strastiplné cestě z nacistického Německa do Portugalska, odkud mají odplout do Ameriky, Helena umírá na rakovinu. Josef se rozhodne do Ameriky neodplout a pomstít smrt Heleny. Lístky na plavbu daruje vypravěči knihy a jeho přítelkyni, kterému celý příběh v Lisabonském přístavu vypráví. Vypravěčova

---

¹⁵²REMARQUE, Erich Maria. *Nebe nezná vyvolených*. Praha: Ikar, 2005. ISBN: 80-249-0668-6.

¹⁵³REMARQUE, Erich Maria. *Čas žít, čas umírat*. Praha: Ikar, 2006. ISBN: 80-249-0688-0.

¹⁵⁴VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika.

přítelkyně v Americe kontaktuje muže, který jim sehnal víza a pak s ním zůstává.¹⁵⁵

Výjimku tvoří román *Miluj bližního svého*, kde ačkoli umírá Steiner, Ludvíkův přítel, zamilovaný pár – Ludvík a Ruth – přežijí. Dokonce získají lístky na plavbu do Ameriky.¹⁵⁶

Přátelství. Další faktor, který dotváří kvalitu Remarquových románů. Protože bez přátelství by to nešlo. A už vůbec ne v dobách, které Remarque popisuje. Vyjímaje román *Na západní frontě klid* a *Tři kamarádi*, nutno zmínit díla *Cesta zpátky*, *Černý obelisk*, *Země zaslíbená* (Stíny v ráji) či opět dílo *Miluj bližního svého*.¹⁵⁷

Třetím prvkem je válka. Remarque píše o obou světových válkách. Mezi romány s námětem první světové války například patří *Na západní frontě klid*, *Cesta zpátky*, *Černý obelisk*. Poslední dvě uvedená díla se zaměřují na období těsně po první světové válce. Román *Cesta zpátky* popisuje tzv. ztracenou generaci, která se vrátila z války a neumí se začlenit do společnosti. *Černý obelisk* je zasazen do dvacátých let 20. století, kdy je v Německu vysoká hyperinflace. Hlavní postavou je Ludvík, který pracuje ve firmě prodávající náhrobky. Je to jeden z mála obchodů, na kterém se v té době dá vydělat. Lidé umírají stále.¹⁵⁸ I zde Remarque využil svých vlastních zkušeností. Když v listopadu roku 1920 opustil učitelské povolání, bydlel u svého otce a žil ze dne na den. Nejdříve pracoval jako pomocný účetní, později jako prodavač náhrobních kamenů u kamenické firmy bratrů Vogtových. Ludvík pracuje u bratrů Krollových.¹⁵⁹ Konec románu je situován do období po druhé světové válce. Tím se dostáváme k románům zaměřeným na druhou světovou válku. Můžeme sem zařadit román, odehrávající se těsně před druhou světovou válkou, a to je – *Vítězný oblouk*. Román pojednává o německém emigrantovi Ravicovi, který byl vyhoštěn do Francie. V Paříži se nelegálně živí jako chirurg. Seznamuje se s dívkou Joan a naváže s ní milostný poměr. Pak však jednou potká německého nacistu Haakeho, který jeho a jeho kamarády mučil. Má v plánu se mu pomstít.¹⁶⁰

Dále pak román *Jiskra života*, který napsal na počest sestry Elfriedy a posmrtně jí ho věnoval.¹⁶¹ Dále *Noc v Lisabonu* či opět kniha – *Miluj bližního svého*.

Mezi další prvky, které Remarquova díla spojují, patří automobily a alkohol. Jistě to

¹⁵⁵REMARQUE, Erich Maria. *Noc v Lisabonu*. Praha: Naše vojsko, 2001. ISBN: 80-206-0400-6.

¹⁵⁶REMARQUE, Erich Maria. *Miluj bližního svého*. Praha: Melantrich, 1983. ISBN: 978-80-249-1349-0

¹⁵⁷VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika.

¹⁵⁸REMARQUE, Erich Maria. *Černý obelisk*.

¹⁵⁹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 20.

¹⁶⁰REMARQUE, Erich Maria. *Vítězný oblouk*. Praha: Odeon, 1987.

¹⁶¹VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika, s. 62

nejsou nejdůležitější faktory, ale v dílech tvoří nezapomenutelnou atmosféru a díky skvělému Remarquovu popisovacímu talentu pomáhají dotvářet úplnou představivost. Pokud hovoříme o tématech automobilů, jistě musíme zmínit knihy – *Tři kamarádi*, *Nebe nezná vyvolených* a *Stanice na obzoru*, kde se závodník Kai setkává se třemi ženami, které pomáhají utvářet jeho svět.¹⁶²

Nakonec bych zmínila ještě jeden malý společný prvek – láska ke zvířatům. Remarque byl milovníkem psů. Sám vlastnil psa Billyho.¹⁶³ Možná právě i proto Pat měla také psa, kterému dala jméno Billy.¹⁶⁴ I v románu *Stanice na obzoru* vlastní závodník Kai psa.¹⁶⁵ Jak je řečeno v románu *Tři kamarádi*, se psem se člověk necítí sám. A to nejspíš Erich Maria Remarque velmi dobře věděl.¹⁶⁶

---

¹⁶²REMARQUE, Erich Maria. *Stanice na obzoru*.

¹⁶³VECHEC, Paul. *Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika*, s. 94.

¹⁶⁴REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*.

¹⁶⁵REMARQUE, Erich Maria. *Stanice na obzoru*.

¹⁶⁶REMARQUE, Erich Maria. *Tři kamarádi*, s. 229.

Závěr

Cílem první kapitoly bakalářské práce bylo shrnutí Remarquova života. Začala jsem dobou jeho narození, tedy 22. června 1898, v Osnabrücku. Poté následovalo jeho dětství. Byl studentem katolické přípravné školy a poté začal studovat katolické gymnázium pro učitele základních škol, stále v rodném městě. Roku 1916 Erich Maria Remarque nastoupil na základní vojenský výcvik. 12. června roku 1917 nastupuje na západní frontu. Z fronty později čerpá zážitky a zkušenosti, ze kterých tvoří dílo *Na západní frontě klid*.

Když je Remarque propuštěn z armády, vyzkouší řadu povolání. Živý se jako pomocný učitel, účetní a prodavač náhrobních kamenů. Od roku 1921 působí jako divadelní kritik v místních novinách *Tageblatt*. Později je jedním z redaktorů továrních novin *Echo Continental*. O pár let později je redaktorem časopisu *Sport im Bild*. Zde píše román *Na západní frontě klid*. Téměř přes noc se stává slavným a oblíbeným spisovatelem. Kromě válečných vzpomínek, také často v dílech využíval zkušeností, které nabyl ve svých minulých zaměstnáních. Příkladem může být kniha *Černý obelisk*, ale i *Tři kamarádi*. Kromě popisu jeho tvorby děl, se snažím zaměřit i na jeho osobní život. Bakalářská práce zmiňuje jeho nešťastné manželství s Iلسou Juttou Zambonovou, ale i manželství s Paulette Goddard. Manželství s Paulette nebylo o moc šťastnější než jeho první manželství. Když na konci svého života na tom Remarque nebyl zdravotně dobře, často Paulette litoval, že ona se chce bavit a on je jí jen na obtíž. Na druhou stranu říkával, že s ním jistě zůstane do posledního drahého koberce. Zůstala s ním. Po smrti manžela zdědila jeho veškerý majetek a autorská práva. Pak se stáhla do ústraní, do svého bytu v New Yorku. Jelikož byla čím dál častěji vídána v podnapilém stavu, bylo jí doporučeno, aby se odstěhovala do vily v Portu Ronku. Zde i nakonec zemřela. Není se čemu divit, že kvůli těmto dvěma nešťastným manželstvím Remarque často upadal do depresí a alkoholu. Měl potřebu se ze všech špatných věcí, které mu osud nadělil, vypsat. Možná i právě proto, jsou jeho romány tak zajímavé, kvalitní, lidské a čtivé. Mám teorii, že šťastný člověk, by nedokázal napsat tak procítěné romány plné přátelství, lásky, něhy a věrnosti.

Po autorově životopise následuje kapitola věnována románu *Na západní frontě klid*. Vzpomínky na první světovou válku. Ne z politického hlediska, ale z hlediska obyčejných lidí, kteří doplatili na nerozumná rozhodnutí „vyšších hlav“. Častokrát jejich rozhodnutí zaplatili životem, fatálním zraněním, nebo psychickými následky.

Touto kapitolou chci ve své bakalářské práci více přiblížit válečné období. Poukázat na utrpení obyčejných lidí, kteří bojovali, trpěli a umírali. Je důležité zmínit, že většinou šli do války dobrovolně, možná i radostně, bojovat za svou vlast. Již na výcviku pocítili dril, který je teprve měl připravit na to, co přijde potom. Měla to být původně blesková válka, ale ta se změnila v dlouhou, zákopovou válku. Prvotní nadšení opadlo. U vojáků začínala válka ztrácet smysl. Viděli dennodenně mnoho mrtvých, raněných. Mezi nimi i jejich kamarády, spolužáky, známý. Nedostatek kvalitního spánku, málo jídla, velká vzdálenost od domova, smrt každého dalšího člena roty. To všechno vojáky oslabovalo. Německo chtělo vyhrát. Toužilo po území. Vlastní lidi, kteří za zemi bojovali, jej nezajímal. Politici ve vysokých funkcích se odmítali vzdát. Nechtěli vidět, jak jejich vojákům na konci války dochází muži, kteří by za ně bojovali, munice a síla. Špatná situace nebyla jen frontě. Díky hlavní postavě z románu Na západní frontě klid se během jeho dovolené dostáváme i do domácí prostředí. Jídlo bylo na příděl a bylo ho málo. Chudší rodiny museli s jídlem nakládat velmi opatrně, aby s ním vystačili. V dnešní době, kdy je všeho dostatek a lze si takřka vše koupit, je předešlá situace skoro nepředstavitelná. Nutné je, uvědomit si, že ta situace opravdu byla. Výhodou byl život na vesnici, kde si lidé mohli prakticky všechno vypěstovat a obhospodařit. Dnešní doba, kdy se všichni situují do měst, je nejistá a nepředstavuje hospodářství, díky kterému by se dalo přežít. Čím dál více se plochy, kde kdysi byly louky a pole, zastavují nepotřebnými budovami, které slouží jako nákupní centra či jejich sklady. Hospodářství pomalu a jistě upadá a jídlo začíná být čím dál častěji dováženo. Pokud se nejedná o plody, které se v našem zeměpisném pásmu nedají vypěstovat, může to být chybné řešení. Naše mírné podnebí jistě při správném hospodaření dokáže lidi udržet při životě. Je to cennost, které bychom si měli vážit, a ne jí ničít.

Třetí kapitolu v bakalářské práci tvoří román Tři kamarádi. Román z meziválečného období. Prostřednictvím tohoto románu se snažím poukázat na období po první světové válce v Německu. Německo bylo poraženo a oslabeno. Pro většinu obyvatel to byla doba zlá. Díky románu Tři kamarádi v ní můžeme spatřit i ty krásné momenty, v podobě lásky, přátelství a neutichající legrace. Román podává zprávy o třech kamarádech, jenž jeden z nich vlastní autodílnu. Na tu zoufalou dobu, která se právě odehrává, se mají dobře. Lidé s auty bourají a jim se obchody daří. Jednomu z nich, Robbymu, se nedaří jen obchody, ale daří se mu i osobní záležitosti. Konkrétně vztah s krásnou dívkou – Patricií Hollmannovou. Prožijí spolu krásný románek plný vášně a lásky. Remarque milostný vztah vsadil do velice těžké a politicky náročné doby. Možná ale právě tím

chtěl poukázat, že doba není tou prioritou, na které záleží, ale že je za ty správné věci třeba bojovat v každé době, i když je sebevíc náročná. Nepoukazuje jen na lásku. Ale i na hodnoty přátelství, radost z drobností jako je klidné popíjení a vysedávání v barech, či naopak procházení se po městě, v přírodě, vlastně kdekoli. Koneckonců nezáleží na období a ani konkrétních činnostech, ale na tom, s kým dané období a aktivity trávíte. Pokud totiž máte správné kamarády a to štěstí, že i správnou lásku, nezáleží, v jaké době žijete.

Další kapitola shrnuje společné nebo naopak rozdílné prvky obou výše zmíněných děl. Mezi základní rozdílné prvky patří svoboda, které se vojákům na frontě nedostává. Dalším rozdílným faktorem je láska. V románu na západní frontě klid se takřka nevyskytuje, za to v románu Tři kamarádi, hraje skoro hlavní roli. Naopak společným prvkem jsou odvážní muži, kteří se nebojí poprat za spravedlnost a správnou věc.

Poslední kapitola se specializuje na souhrn společných bodů ostatních děl. Hlavními body jsou dvě světové války, přátelství, láska a touha bojovat za lepší svět, kterou bychom si i my, měli opatřit!

Seznam literatury

SCHOLL, Joachim. Slavné romány 20.století - 50 nejvýznamnějších moderních románů. Praha: Slovart, 2001. ISBN: 80-7209-817-0.

REMARQUE, Erich Maria. Tři kamarádi. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

REMARQUE, Erich Maria. Na západní frontě klid. Praha: Naše vojsko, 1967. ISBN: 28-015-67.

REMARQUE, Erich Maria. Černý obelisk. Praha: Odeon, 1975. ISBN: 01-002-76.

VECHEC, Paul. Erich Maria Remarque stručný životopis velkého romantika. Brno: V Tribunu EU vyd. 2., 2009. ISBN 978-80-7399-683-3.

REMARQUE, Erich Maria. Stanice na obzoru. Praha: Ikar, 2009, 2. vydání. ISBN: 978-80-249-1140-3.

HART, B. H. Liddel. Historie první světové války. Brno: JOTA, 2001. ISBN 80-7217-164-X.

KUTHAN, Jiří. Aristokratická sídla v českých zemích 1780 – 1914. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 9788074223327

REMEŠ, Václav — STEJSKALOVÁ, Helena. Po stopách Františka Ferdinanda d'Este. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2014, s. 18-20. ISBN: 978-80-87311-54-7.

HAMANNOVÁ, Brigitte. Habsburkové. Životopisná encyklopedie. Praha: Brána, 2010. ISBN: 978-80-7243-455-8.

REMARQUE, Erich Maria. Nebe nezná vyvolených. Praha: Ikar, 2005. ISBN: 80-249-0668-6.

REMARQUE, Erich Maria. Čas žít, čas umírat. Praha: Ikar, 2006. ISBN: 80-249-0688-0.

REMARQUE, Erich Maria. Noc v Lisabonu. Praha: Naše vojsko, 2001. ISBN: 80-206-0400-6.

REMARQUE, Erich Maria. Miluj bližního svého. Praha: Melantrich, 1983. ISBN: 978-80-249-1349-0

